

banka

meslek
ve fikir
dergisi

| | | |
|--|----|----------------------------|
| Sevgili Okuyucularımız | 3 | Banka Dergisi |
| Kalkınma Plânı 1968 Programında Para ve Bankacılık | 4 | Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu |
| Kalkınma Plânı 1968 yılı Programında Para - Kredi - Bankacılık | 7 | Banka Dergisi |
| Sınai Teşebbüsler Tarafından İhraç Edilen Menkul Kıymetlerin Satışında Aracılık Fonksiyonu ve Kalkınma Bankaları | 14 | Alparslan Alagöz |
| Kollektif Şirket Ortaklarının Şirket Borçlarından Ötörü Şahsi Sorumluluğu | 21 | Dündar Özbil |
| Birinci Beş Yıllık Plân Döneminde T. C. Merkez Bankası Kredileri | 23 | Tarık B. Sesyılmaz |
| İnşaat İşlerinde Muhasebe ve Maliyet Muhasebesi | 31 | Dr. Mustafa A. Aysan |
| Türk Özel Hukukuna Göre Çekle Borçlanma Ehliyetinin Şahsi Unsuru ve Tasarruf Mevduatı Hesaplarında Uygulanması | 40 | A. Hulusi Nasuhoğlu |
| Sentetik Elyaf ve İplikler | 45 | A. Cemalettin Yurdakul |
| İktisadi ve Mali Konjonktür | 50 | Dr. Mustafa A. Aysan |
| Piyasa Durumu | 56 | Yıldırım Kılış |

haziran - 1968

cilt : 5 sayı : 6

DÜNYANIN HER TARAFINDA

Dış Ticaret ve Her Çeşit Banka İşlerinizde



EMNİYET BİLGİ VE SÜRAT

İthalat ve İhracat muameleleriniz için AKBANK Dünyanın her tarafında en müteber Bankalarla işbirliği yapmakta ve ikilyüzü mütejaviz muhabirle çalışmaktadır. Hernevi Banka muameleniz AKBANK Elektronik makinalarında emniyetle sonuçlandırılır.

AKREDİTİF - KAMBIYO VE SAİR HER TÜRLÜ BANKA

İŞLERİNİZ İÇİN AKBANK'I TERCİH EDİNİZ.

AKBANK



Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmişi

JAWA

markasını taşıır.

MODELLER
JAWA 350
JAWA 250
05 IDEAL JAWA
CZ 1,25
STADION - Yarım bağırsız pedalli

HÜRRİYET REKLAM AJANSI 10



HAVADA JET KARADA JAWA

BÖL YEDEK PARÇA İTİHALI SERVİS

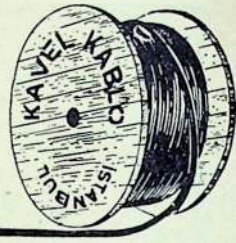
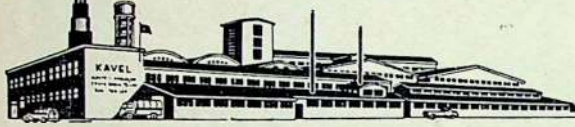


ÇELİK MONTAJ

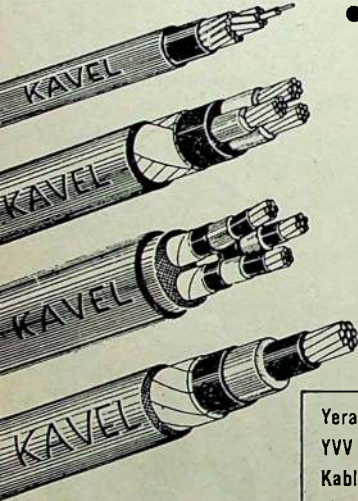
TİCARET VE SANAYİ A. Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

KAVEL



PLASTİK İZOLELİ:



- YERALTI KABLOLARI
(Yüksek ve alçak gerilim)
- ANTİGRON KABLOLAR
(Kurşunlu, Kurşunsuz)
- İÇ-DİŞ TESİSAT TELLERİ
- OTO ENSTALASYON TELLERİ
- RADYO MONTAJ TELLERİ
- TELEFON TELLERİ

Yeraltı Kablosu NK-NKBA'ya nazaran üstün özellikleri haiz YV (NYY) YVMV (NYCY) YVŞV (NYFY) YVMHV (NYCEY) Kablolarında ve her tip iletkenlerde **KAVEL** markası standartlara uygunluğun ifadesi ve üstün kalitenin sembolüdür.

- EMAYE BOBİN TELLERİ
(0.10 mm den 3 mm ye kadar)
- HER ÇEŞİT SUNÎ DERİ
- YER MUŞAMBASI

KAVEL KABLO ve ELEKTRİK MALZEMESİ A. Ş.
İSTİNYE – İSTANBUL

Telefon : 63 34 00 - 63 34 01

Telgraf : KAVELKABLO - İstanbul

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına
Dr. Nezih H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kılıç

Basıldığı Yer

Yenilik Basımevi
30.5.1968

İdare Yeri

İmam Sok. No. 1 Kat: 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon : 49 22 67

Posta Kutusu

No. 769, Karaköy - İstanbul

Yönetim Komitesi

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Necdet Durakbaşa
Dr. Mustafa A. Aysan
Alp Gürus
Dr. Nezih H. Neyzi

Ankara Temsilcimiz

Hikmet Keyman

Abone

Yıllık 42 TL. Altı Aylık 21 TL.

İlân Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.,
Arka İç Kapak, 2. Sah. 500 TL.
Ön İç Kapak, 1 Sah. 600 TL.
İç Sahifeler 400 TL.
Abone ve ilân bedelleri Dergi-
nin T.C. Ziraat Bankası Bey-
oğlu Şubesindeki 768 numara-
lı ve T. İş Bankası Parmak-
kapı Şubesindeki 271 numara-
lı hesabına gönderilebilir.

Sevgili Okuyucularımız

Derginiz yayın hayatına girişinden bu yana, bankacılığımızın temel sorunlarını çözüm yolları ile birlikte ortaya koymağa savaşımıştır. Savunulan fikirler geçen 5 yıl içinde bazı ilgili mercileri etkilemiş, 2. Beş Yıllık Kalkınma Plânına ve Plân 1968 yılı Programına da kısmen aksetmiştir. Bu çok hayırlı bir gelişmedir.

Ancak, birkısım fikirler plâna ve yıllık programlara girse de uygulamaya konmuyor, konamıyor. Gönlüden dileriz ki, bankacılığımızın temel sorunları konusunda böyle olmasın. Ve ekonomimizin bu derin yarasına parmak basılsın!

Bu sayımızda, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu'nun, «Kalkınma Plânı 1968 Programında Para ve Bankacılık» yazısını tetkiklerinize sunarken, 1968 Programından para - Kredi ve Bankacılığa ait kısımları da aynen sütunlarımıza almağı yararlı bulduk.

Türkiye Ekonomi Kurumu tarafından 28-30/Mayıs/1968 tarihleri arasında Ankarada «Türkiye Bankacılığının Sorunları» üzerinde bir Seminer tertiplenmiştir.

Seminerde Yönetim Komitemiz Üyelerinden Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu ile Dr. Mustafa A. Aysan'ın da tebliğleri vardır. Diğer tebliğ sahipleri; Prof. Dr. İsmail Türk, Prof. Dr. Avni Zarakolu, Prof. Dr. Feridun Ergin, Bülent Yazıcı, Mübin Dikel, Özsan Eroğuz, Prof. Faruk Erem'dir.

BANKA Dergisi'ni bu seminerde Ankara temsilcimiz Hikmet Keyman temsil edecektir.

Seminer programı, verilen tebliğler, yapılan tartışmalar ve varılan sonuçlar hakkındaki haberlerimizi gelecek sayımızda etrafı ile sizlere arzedeceğiz.

Seminerin gittikçe ciddi bir hâl alan «Bankacılık Sorunlarımız» üzerine ilgililerin dikkatini çekerek, bunların çözümünde aydınlatıcı bir hizmet göreceğı ümidindeyiz.

Sevgi ve Saygılarla
BANKA Dergisi

KALKINMA PLÂNI 1968 PROGRAMINDA PARA VE BANKACILIK

Prof. Dr. Zeyyat HATIBOĞLU

Kalkınma Plânımızın 1968 yılı uygulama programında para, kredi ve bankacılık konusunda 1968 yılı içinde faydalı ve lüzumlu tedbirler alınması ve çalışmalar yapılması öngörülmektedir. Nitekim, tedbirler arasında bulunan aşağıdaki hususlar teker teker ele alındığında bunlardan herbirinin önemi belirlenebilir:

1 — Çek kullanımını teşvik edecek mevzuatın düzenlenmesi

Yıllardır çek kullanımının Türkiye Bankacılığı bakımından önemi ni BANKA Dergisinde belirtmiş olmamıza rağmen, bu konuda ne Hükümetin, ne de bankaların herhangi bir şey yapmadıkları malumdur. Bankacılar bütün dikkatlerini ikramiye dağıtmağa ve şube açmağa toplarlarken bu hususta bir çalışma yapmamakta ve konu ortaya getirilince mevcut kanunlar karşısında çek kullanımını teşvik etmenin mümkün olamadığını tekrarlamaktadırlar. Şurası muhakkaktır ki; çek kullanımının geliştirilmesi bir yandan kanunî mevzuat ile ilgili ise de, ondan da önemlisi, bankalarımızın ciddi çalışma ve gayretlerine bakmaktadır. Yoksa, Hükümet bu konuda gerekli kanunî değişikliği temin etmiş de olsa, çek kullanımını yeterince yaygınlaştırmak yine de mümkün olmayacaktır. Kaldı ki, Parlemtomuzun senelerdenberi çalışma temposu gözönüne alınır ise, bu konuda 1968 de de bir sonuç beklemek fazla iyimserlik olur. Sonuç olarak denebilir ki; çek kullanımı konusunda programda yazılanlar ne kadar doğru olursa olsun, bankacılığımızın gelişmesi bakımından, bankalarımızın konuya gereği gibi eğilmemeleri halinde, fazla birşey ifade edemeyecektir.

2— Menkul ipoteği ve işletme rehni uygulamasına geçilmesi

Bu da önemli ve faydalı bir tedbirdir. Türkiye’de kredi teminatının en önemli vasıtası ticarî senetlerdir. Birçok işletmelerin ihtiyaç duydukları kredileri almak için kâfi miktarda ticarî senede sahip bulun-

mamaları malî zorluklar doğurmakta ve çoğu hallerde hatır senetleri tedâvül etmektedir. Kaldı ki, endüstri faaliyetinin artmasıyla, menkul ipotegi ve işletme rehni yoluyla elde edilebilecek krediler şimdi bir zaruret olmuştur. Fakat, yine tekrar edeyim ki, bu hususta da içinde bulunduğumuz yılda çok şey yapılabileceğini ümit etmek iyimserlik olacaktır.

3 — Yeni ve devamlı artış imkânına sahip kaynaklar bulunmadan yeni kredi kuruluşlarına gitmekten kaçınılacak, özel amaçla sınırlı fonların mevcut kuruluşlar eliyle kullandırılması sağlanacaktır.

Bu ifadenin son derece doğru bulunduğu bir hakikattir. Nitekim, son yıllarda malî müessese adedini artırmak suretiyle bankaların çalışma maliyeti çok yükseltilmiştir. Yeni her kuruluş, yeni masrafların çıkmasına sebep olmaktadır. Esasen çok yüksek maliyetlerle çalışan bankacılık sistemimizin maliyetini artıracak yeni kuruluşlardan kaçınmak çok yerindedir. Mevcut müesseselerin ve ünitelerin iş hacminin çok küçük olması bir yana, yıllardanberi bankacılık ünitesi başına düşen iş hacminde bir artış gözükmemektedir. Programdaki bu tavsiyenin Hükümet ve bankacılarımız tarafından dikkate alınması temenniye sayandır.

4 — Birleşmek isteyen küçük bankalara gereken kolaylıklar gösterilecektir.

Bu tedbir yukarıda 3. maddedeki tedbir ile aynı gayeye yönelmektedir. Nitekim, banka ünitelerinin küçük olması maliyetlerin artması sonucunu doğurmaktadır. Bu bakımdan öngörülen tedbir yerindedir. Yalnız şurası var ki, bir yandan küçük bankaların birleşmesini sağlayarak bankacılık maliyetlerinin indirilmesine çalışılırken, öteyandan, yeni banka şubeleri açılması veya banka ikramiyeciliği gibi maliyeti artırıcı başka sebepler üzerinde durmamak önemli bir çelişme teşkil etmektedir.

5 — Açık piyasa işlemlerini geliştirerek uygulamada etkenliği ve esnekliği artırmak için Hazineye kısa vadeli avans yerine Hazinesinin çıkaracağı kısa vadeli bonoların bankalara satışı ve gerektiğinde Merkez Bankasının bankalardan bu bonoları alması yolunun tercih edilmesini sağlayacak tedbirler alınacaktır.

Bu tedbir teorik olarak son derece faydalı görünmektedir. Fakat mevcut şartlar altında gerçekleşmesi zordur. Halen Türkiye'de İngiltere veya Amerika Birleşik Devletleri bankacılığında olduğu gibi bankalar açık piyasada derhal paraya çevirebilecekleri koruyucu rezerv muhafaza etmemektedirler. Bu sebeple, ya lüzumundan fazla para muha-

faza etmek zarureti ortaya çıkmakta veya küçük bir mevduat çekilmesi bankaları derhal Merkez Bankasının kapısına götürmektedir. Bu bakımdan programda öngörülen tedbir makûl ve faydalıdır. Fakat tatbik imkânı pek yoktur. Zira bankalar devamlı şekilde fon sıkıntısı içindedir. Dünyada az rastlanan yüksek kanunî rezervler ve selektif kredilere ayrılan fonlardan sonra, bankaların ellerinde kalan imkânların bir de devlet bonolarına yatırılması mümkün olmaz. Kaldı ki, devlet bonolarının faizi normal banka ikrazından çok daha düşük bulunacağı cihetle, bankalar bu çeşit yatırımlarla pek alâkadar olmayacaklardır. Ayrıca, şu hususu da belirtmek gerekir ki, halen bankacılık sistemimizde biriken fonlar çeşitli şekillerde (kanunî karşılıklar, selektif krediler v.s) zaten fazla miktarda devlet sektörüne aktarılmaktadır. Bu konuda yeni bir kapının açılması özel sektöre verilecek kredide yeni bir azalmaya sebep olacaktır.

6 — 1968 yılı programında yukarıda işaret olunan tedbirler yanında bir «**Para - Kredi Kurulu**» kurulması ön görülmektedir. Programdaki metin aynen şöyledir: «**Para politikasının uygulanmasında gelişmelerin incelenmesi ve koordinasyonu, Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarının Başkanlığında, Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası yetkililerinden meydana gelecek Para - Kredi Kurulu ile sağlanacaktır.**»

Sözkonusu Kurulun kompozisyonu bu kurulun iyi işliyemiyeceği intibasını vermektedir.

Para - Kredi Kurulunun isâbetli kararlar alabilmesi, şüphesiz, Para - Kredi ve Bankacılık Sistemimizin halihazır işleyişi hakkında derinliğine bilgi sahibi olmasına bağlıdır. Ve bu hususun üzerinde ne kadar durulsa yeridir.

Bu arada şahsen dahil bulunduğum ve üçbuçuk yıl kadar önce T. C. Merkez Bankasında kurulmuş bir etüd heyetinin çalışmalarının bilinmeyen sebeplerle durdurulduğunu da işaret etmek isteriz.

7 — 1968 Programında ayrıca Merkez Bankası ve Bankalar Kanunlarında değişiklikler yapılacağı yazılmakta, fakat bu değişikliklerin hangi yönde bulunacağı söylenmemektedir. Ancak, Merkez Bankası ve Bankalar Kanunlarında değişiklik yapılması da bir zorunluktur.

8 — Programda Para ve Kredi istatistiklerinin daha iyi yapılması ve kısa zamanda yayınlanması öngörülmektedir. Programın bu tedbirlerinin gerçekleşmesi elbette lüzumlu ve faydalıdır.

KALKINMA PLÂNI 1968 YILI PROGRAMINDA

PARA — KREDİ — BANKACILIK (*)

PARA VE KREDİ POLİTİKASI :

Bu sayımızda, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu'nun «Kalkınma Plânı 1968 Programında Para ve Bankacılık» Yazısını tetkiklerinize sunar-ken, 1968 Programından Para - Kredi ve Bankacılığa ait Kısımları da aynen sütunlarımıza almayı yararlı bulduk. BANKA.

Para ve kredi politikası araçlarına enflasyonist veya deflasyonist eğilimleri önleyecek esneklik kazandırılacak, toplam para ve kredi hacminin ekonominin gelişen gerçek talebine uygun olması sağlanacak, nakdi gelişmenin fiyatlar genel seviyesini etkilemesine engel olunacaktır.

Para ve kredi hacmindeki gelişmelerin, ekonomide meydana gelen mevsimlik dalgalanmaların etkilerini azaltacak yönde olması sağlanacaktır. Bu amaçla, genellikle birbirine paralel bir gelişme göstererek; para ve kredi hacmindeki genişlemenin yılın ilk yarısında duraklamasına veya gerilemesine, ikinci yarısında ise hızlanmasına yol açan tarım sektöründe üretimin miktarı ve pazarlanması, kamu harcamalarının ve dış ticaretin gelişimi gibi faktörlerin yarattığı dalgalanmaların, özellikle sanayi sektöründe öngörülen gelişmeyi kayıtlayıcı, etkilerini ortadan kaldıracak tedbirlere yönelinecektir.

Ekonominin gelişen kredi talebi, ekonomik gelişmeyi hızlandıracak ölçüde ve elverişli şartlarla sağlanacaktır.

1968 yılında selektif kredi uygulanması geliştirilecek, Plânda teşviki öngörülen ana ve alt sektörlerin ve işkollarının ihtiyaçlarının karşılanmasına başlanacaktır. Banka kredilerinin sektörler arasında dağılımında sanayi sektörünün yatırım ve işletme kredisi ihtiyacının karşılanmasına öncelik verilecektir. Bankaların Plân hedeflerine uygun kredi politikası izlemelerini sağlamak amacıyla, Merkez Bankasının bankalar üzerinde kontrolünü ve genel politikaları üzerinde etkenliğini artıracak ve devamlı işbirliğini sağlayacak tedbirler alınacaktır. Merkez Bankası, orta vadeli kredi ve selektif kredi uygulaması için banka sistemine gerekli imkânları sağlayacaktır. Merkez Bankasının, Plân ve programlarla teşviki öngörülen sektörlerin arzulanan nicelik ve nitelikte finansmanını sağlayabilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

TEDBİRLER :

1. Para politikasının uygulanmasında gelişmelerin incelenmesi ve Koordinasyon, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarının başkanlığında, Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası yetkililerinden meydana gelecek para-kredi kurulu ile sağlanacaktır.

(*) 12. Aralık. 1967 tarih ve 12774 sayılı Resmî Gazete, Sahife: 31-34 ve 127-130.

2. İkinci Beş Yıllık Plânda öngörülen para ve kredi politikasının uygulanmasına imkân verecek temel yapının kurulabilmesi için:

a. Merkez Bankası ve Bankalar Kanunlarında yapılacak değişikliklerin gerçekleştirilmesi,

b. Çek kullanımını teşvik edecek mevzuatın düzenlenmesi,

c. Menkul ipotegi ve işletme rehni uygulanmasına geçilmesi.

1968 yılında sağlanacaktır.

3. Yeni ve devamlı artış imkânına sahip kaynaklar bulunmadan, yeni kredi kuruluşlarına gitmekten kaçınılacak, özel amaçla sınırlı fonların mevcut kuruluşlar eliyle kullanılması sağlanacaktır.

4. Birleşmek isteyen küçük bankalara gereken kolaylıklar gösterilecektir.

5. Açık piyasa işlemlerini geliştirerek uygulamada etkinliği ve esnekliği artırmak için Hazineye kısa vadeli avans yerine, Hazinesinin çıkaracağı kısa vadeli bonoların bankalara satışı ve gerektiğinde Merkez Bankasının bankalardan bu bonoları alması yolunun tercih edilmesini sağlayacak tedbirler alınacaktır.

6. Merkez Bankasınca millî gelir hesaplarına paralel olarak yürütülecek fonlar akını muhasebe sistemini kurmak üzere çalışmalara başlanacaktır.

7. Merkez Bankasınca alınan tedbirlerle para-kredi istatistiklerinin en kısa zamanda yayınlanabilmesi sağlanacaktır.

PARA YARATAN MALİ KURUMLAR :

a. Bankalar :

(1) Sorunlar :

Banka sistemini düzenleyen mevzuatın günün şartlarına uydurulmasına imkân verecek Bankalar Kanunu Tadil Tasarısının Türkiye Büyük Millet Meclisine sevkinin uzun süredir gecikmesi sistem içinde gelişmeyi belli ölçüde engellemektedir.

Bankalar sistemi için, devamlı artış imkânına sahip tek kaynak niteliğini taşıyan kişisel ve kurumsal tasarrufların, bankalara daha hızlı ve geniş ölçüde akmasını önleyen engellerin tespiti ve ortadan kaldırılması sistemin temel sorunudur.

Banka sisteminin yeniden düzenlenmesinde, Kalkınma Plânı içinde belli ağırlıklar taşıyan değişik ekonomik sektörlerin özel nitelik taşıyan bankacılık hizmetlerini görecektir ihtisas bankaları örgütünün en kısa zamanda tamamlanması gerekir. Özel kesimde madencilik sektörünün, gemi inşa sanayiinin ve turizm endüstrisinin bankacılık hizmetlerinin bugüne kadar dağınık kuruluşlarca yürütülmesi, adı geçen sektörlerde beklenen gelişmenin gerçekleşmesini engellemiştir.

(2) Tedbirler :

(a) Bankalar Kanununda günün şartlarına göre bazı değişiklikler yapılması imkânını veren tasarının en kısa sürede Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sevkii sağlanacaktır.

(b) Banka sisteminin gelişmesinin hızlandırılmasını engelleyen temel sorunların tespiti ve bu konudaki çalışmaların geliştirilmesi amacıyla, ilgili özel ve kamu kuruluşlarının araştırmacı uzmanlarından meydana gelecek bir «Teknik Çalışma Grubu» kurulacaktır.

(c) Özel sektörün teşebbüsüyle kurulmakta olan Maden Bankasının örgütlenmesi, Turizm Bankasının işletmecilik hüviyetinden kurtarılarak özel sektörün turizm yatırım ve işletme faaliyetlerinin finansmanı konusuna yöneltilmesiyle ilgili çalışmalar 1968 yılı içinde tamamlanacaktır.

b. Merkez Bankası :

(1) Sorunlar :

Merkez Bankasının para yaratan mali kurumlar kesiminde etken bir rol oynaması, özellikle banka sisteminde yol gösterici yön verici bir kontrol düzeni kurması zorunluğuna ortadadır. Bu amacın gerçekleşmesi ise Merkez Bankası ile ilgili olarak gerekli hukukî ve idarî tedbirlerin alınmasına bağlıdır.

(2) Tedbirler :

(a) Merkez Bankası Kanununda, ekonominin şartlarına göre yapılması gereken değişiklikler 1968 yılı içinde gerçekleştirilecektir.

(b) Merkez Bankasının Banka sistemi içinde yol gösterici etken bir kontrol imkânına sahip olmasını sağlayacak imkânlar arasında, özellikle özel sektörle ilişkilerinin geliştirilmesi konusuna ağırlık verilecek ve mali kurumlar kesiminin temel sorunlarıyla daha yakından ilgilenmesi sağlanacaktır.

c. Banka Kredilerini Tanzim Komitesi :

(1) Sorunlar :

Bankalar Kanunuyla geniş sorumluluk ve görevler yüklenen Banka Kredilerini Tanzim Komitesi, Kanunda öngörülen büro düzeninin kurulamaması nedeni ile, sistem içinde etken olamamaktadır.

(2) Tedbirler :

(a) Banka Kredilerini Tanzim Komitesinin, bir yandan kuruluş düzeninin ıslâhı için çalışmalarına başlanırken, diğer yandan büro teşkilâtının en kısa zamanda kurulması sağlanacaktır.

(b) Komitenin büro teşkilâtının, sistemin aktüel sorunları üzerinde teknik nitelikte araştırmalar yaparak komiteyi sistemin gelişmesini hızlandıracak tedbirler almak üzere devamlı şekilde aydınlatması sağlanacaktır.

d. Bankalar Yeminli Murakıplığı :

(1) Sorunlar :

Bankalar Yeminli Murakıplığına yürütülen denetleme düzeninin genellikle geçmişe dönük bir inceleme sonunda hataların tespit ve cezalandırılması yönünde gelişmesi banka sisteminde önemli sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

(2) Tedbirler :

(1) Bankalar yeminli murakıplığına, sistem içinde uyarıcı, yol gösterici denetime önem verilecektir.

Bankaların işlem yönünden denetimleri yanında, sistem, kuruluş ve idarî yönden denetimleri de sağlanacaktır.

e. Bankalar Birliği :

(1) Sorunlar :

Bankalar Birliğinin sistemin gelişmesiyle ilgili çalışmalara daha fazla katkıda bulunması zorunlu görülmektedir.

(2) Tedbirler :

(a) Bankalar Birliğinin, sistemin temel sorunları ve yeni gelişmeler konusunda devamlı araştırma yapabilecek yeterlikte teşkilatlanması sağlanacaktır.

(b) Meslekî Eğitim Programları uygulamasına yıl içinde başlanacaktır.

KREDİ ALANINDA ALINACAK TEDBİRLER :

1968 Programı özel sektörün teşvikiyle ilgili olarak; kredi alanında orta vadeli kredi, selektif kredi, işletme rehni konularında, önemli yenilikler getirmektedir.

Ayrıca değişik sektörlerle yöneltilen fonlar ile özel sektöre Türk parası karşılıkları ve proje kredisi olarak yapılacak tahsisler konularındaki teşvik sistemi geliştirilmektedir.

a. Orta vadeli kredi :

Ekonomide, artan yatırımlara ilişkin olarak beliren, müteşebbislerin orta vadeli kredi ihtiyacının karşılanması için banka sistemi içinde gerekli imkânlar 1968 yılından itibaren sağlanmış olacaktır.

Bu amaçla, Merkez Bankasının sınıflı yatırımlarla ilgili, orta vadeli kredi işlemlerine ait senetleri reeskont edebilmesi için gerekli tedbirler alınacak; Türkiye Sınıflı Kalkınma Bankası ve Sınıflı Yatırım ve Kredi Bankasının orta vadeli kredi alanına yönelttikleri kaynakların takviyesi konusu üzerinde durulacaktır.

b. Selektif kredi :

1968 Program döneminde kredi sisteminde selektif kredi uygulamasının geliştirilmesi öngörülmüştür.

Kredi dağılımının bölge ve sektörlerin özelliğine göre düzenlenmesi; (Vade, faiz, özkaynak/kredi ilişkisi) yönünden, bölge ve sektörler arasında tespit edilecek sınırlar içinde belli teşvik tedbirlerinin uygulanması, selektif kredi politikasının esasını teşkil edecektir.

Selektif kredi uygulaması sonucu kredi veren kuruluşlar üzerinde kalacak normal faizle düşük faiz farkının tamamı ve nihai riskin yüzde 50 sini karşılamak amacıyla Merkez Bankası nezdinde 5 milyon T.L. lık bir selektif kredi fonu teşkil olunacaktır.

c. İşletme rehni :

Özellikle sanayi sektöründe yatırımların finansmanında teminat sorunu büyük bir önem arz etmektedir. Kredi veren kuruluşların mevcut sistemin gereği olarak gayrimenkul teminatı tercih eğilimleri, Plân hedeflerine aykırı olarak gayrimenkul yatırımlarını teşvik etmekte, müteşebbisin kıt kaynaklarının tamamının sınıflı üretim amacı güden yatırımlara yönelmesi imkânını engellemektedir.

İşletme rehni sisteminin kurulması sonucu küçük, orta ve büyük ölçüde sınıflı yatırım yapan müteşebbisin, daha kolay ve daha müsait şartlarla kredilendirilmesi imkânı ortaya çıkacaktır.

d. Fonlar :

Kalkınma Plânı hedeflerine uygun olarak geliştirilmesi öngörülen iktisadî faaliyet sektörlerine Plânın bölgelerarası dengeli kalkınma ilkesi de gözönünde tutularak, genel ve katma bütçeler ve dış kaynaklardan tahsis olunacak fonların kuruluş ve yönetim esasları 28/7/1967 tarihli ve 933 sayılı Kanunun verdiği imkânlarla Devlet Plânlama Teşkilâtınca tespit olunmuştur.

Yeni uygulama düzeni fonların kuruluş ve kullanım esaslarında yeknesaklık sağlamakta; kaynakların dağılım ve kullanım esaslarını koordine etme ve müteşebbislerin fonlardan daha kolay yararlanabilmelerini mümkün kılacak bir açıklık getirmektedir.

Tablo 52 de 1968 Program döneminde Genel Bütçeden; Tablo 53 de Genel Bütçeden ve dış kaynaklardan fonlar tesis etmek amacıyla ayrılan imkânlar toplamının, sektörler ve üretim kollarına göre dağılımı verilmektedir. 1

Tablo 54 de ise 1968 Program döneminden önce çeşitli kaynaklardan kurulmuş ve kullanılmakta olan fonlar gösterilmiştir.

e. Sanayici ve ihracatçı senetlerine düşük faizle reeskont imkânı :

Kalkınma Plân ve Programlarında Sanayi Sektörü içinde gelişmesi öngörülen üretim kollarına daha fazla ve daha ucuz kredi temini amacı ile; belli usullerde tespit olunacak sanayi kollarına Merkez Bankası reeskontuna müracaat suretiyle verilecek kredilere uygulanacak faiz nispeti en çok yüzde 9 olarak tespit edilmiştir. Bu senetler Merkez Bankasınca yüzde 5 1/4 nispetinden reeskonta kabul olmaktadır.

Ucuz faiz ve reeskont hadlerinin uygulandığı sanayi kolları Tablo 55 de gösterilmiştir. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı, Maliye ve Sanayi Bakanlıkları ve T. C. Merkez Bankasının ortak kararları ile bu listede yapılacak değişiklikler Banka Kredilerini Tanzim Komitesince ilân edilmektedir.

Düşük reeskont ve faiz hadlerinden faydalanan sanayi kolları dışındaki sınıı teşebbüslerce yapılacak ihracatı teşvik amacıyla, dış ülkelerden alınacak siparişlerin tevsiiki üzerine, ihracat finansmanlarına uygulanan yüzde 5 1/4 reeskont ve yüzde 9 faiz haddinden, Sanayici kuruluşlar da yararlanabilmektedirler.

f. Sınıı Kalkınma Bankalarının faaliyetleri :

Türkiye Sınıı Kalkınma Bankası yanında Sınıı Yatırım ve Kredi Bankası da sanayie orta vadeli yatırım kredisi verecek imkânlarla kavuşmuştur.

1968 Program döneminde sanayi yatırım ve orta vadeli işletme kredisi veren Sınıı Kalkınma Bankalarının Türk Lirası ve yabancı para kaynaklarının takviyesi ile kredilerinin plân ve program hedeflerine uygun bölge ve sektörlerle yöneltilmesi öngörülmektedir.

Küçük sanayi sektörünü kredilendiren ve kaynaklarının gelişmesine paralel olarak orta vadeli yatırım kredisi vermeye başlayan Türkiye Halk Bankası, yatırım kredisi veren bankalarda bulunması gereken iktisadî ve malî ihtisas organlarına sahip olacak şekilde teşkilâtlandırılacak ve kredi taleplerini gerekli proje değerlendirmesinden sonra cevaplandırması sağlanacaktır.

Orta vadeli kredi uygulamasına başlandıktan sonra, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının 5 yıla kadar vadeli senetleri reeskonta kabul etmesi, Sınıı Kalkınma bankalarının kaynaklarının geniş ölçüde takviyesi imkânını verecektir.

g. Turizm kredisi :

Turizmin geliştirilmesi için ayrılan fonların dağılık kuruluşlarca yönetilmesi, T. C. Turizm Bankasının Turizm tesisleri işletmeciliği ötesinde bankacılık faaliyetinde bulunamaması, Turizm Sektörünün gereğince kredilendirilmesini engellemektedir.

T. C. Turizm Bankasının yönetiminde bulunan turistik tesislerin işletmesinin bir işletmeci kuruluşa devriyle, T. C. Turizm Bankasının münhasıran turizm sektörünün kısa ve orta vadeli kredi talebini cevaplandırarak şekilde teşkilâtlandırılması ve böylece dağılık kuruluşlarca yönetilen turizm fonlarının T. C. Turizm Bankasında toplanması sonucu Turizm Sektörüne yöneltilen kredilerin bir elden dağıtımı sağlanacaktır.

h. Dış kredi kaynaklarından özel sektöre yapılacak tahsisler :

(1) Türk Parası karşılıkları ile yapılacak tahsisler :

Türk Parası karşılıkları ile tesis edilmiş fonların idaresine anlaşmalar gereğince görevli aracı kuruluşlar tarafından devam olunacaktır.

Fonların henüz kullanılmamış kısımları ve döner fon niteliğini taşıyan fonlardan geri gelen imkânların yeniden kullanılmasıyla ilgili esaslar, gerektiğın-

de, aracı kuruluşlarla Maliye Bakanlığı tarafından Devlet Plânlama Teşkilâtının da mütalâası alınarak yeniden gözden geçirilecektir.

1968 Program döneminde özel sektöre dış kredi kaynaklarından Türk Parası karşılıkları ile yapılabilecek tahsislerin toplamı 198 milyon TL. olarak öngörülmüştür.

Dış kredi kaynaklarından özel sektöre yapılacak 198 milyon TL. tahsisin sektörler arasındaki dağılımı Tablo 56 da gösterilmiştir. Kredi imkânlarının kullanılabilirlik durumuna, ekonominin yıl içindeki gelişmesine ve sektörlerin harcama kapasitelerine göre, kredinin yıl içinde tam olarak sarfı amacıyla, Devlet Plânlama Merkez Teşkilâtınca sektörler arası dağılımda gerekli değişiklikler yapılabilecektir.

(2) Proje kredisi olarak yapılacak tahsisler :

1968 Program döneminde dış kaynaklardan proje kredisi olarak sağlanacak imkânların aracı kuruluşlar arasında dağıtımında Devlet Plânlama Teşkilâtının görüşünün alınması esastır.

Aracı kuruluşlar proje kredilerini Tablo 53 de belirtilen sektörler ve üretim konuları dışındaki sahalarda kullanıramazlar.





PARANIZ KIYMETLİDİR

Ömrü,

TOPRAĞA GÖMECEĞİNİZ
YERDE



BANKAMIZDA DEĞERLENDİRİNİZ

**TÜRKİYE
EMLÂK  KREDİ
BANKASI**

SINAI TEŞEBBÜSLER TARAFINDAN İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLERİN SATIŞINDA ARACILIK FONKSİYONU VE KALKINMA BANKALARI

Alparslan ALAGÖZ

(T. Sınai Kalkınma Bankası
Plâsman ve Mali Tahlil Başkan Mua.)

Bugün dünyada mevcut bütün ülkeleri ön plânda meşgul eden mesele iktisadi kalkınmadır. İktisaden kalkınabilmek için de sanayileşmenin zaruri olduğu bir gerçektir. Bir ülkenin sanayileşebilmesi ise, iş adamlarının, teknolojik bilgilerin, kapitalin, modern işletmeciliğe vakıf sevk ve idare elemanlarının ve sermaye piyasasının mevcudiyetine bağlıdır. İktisaden gelişmiş ülkelerde, sanayileşmeye hizmet eden bu faktörlerin arz ve talebini karşılayacak organize piyasalar mevcuttur. Bu faktörlerin kaynakları müessesesleşmiştir. Bu müesseseler ve organize piyasalar vasıtasile, tasarrufların ve finansman kaynaklarının teknoloji ile birlikte ekonominin prodüktif sahalarına serbestce akmaları mümkün olabilmektedir. İktisaden az gelişmiş ülkelerde ise sanayileşmek için gerekli olan bu faktörlerden bir veya birkaçını, yokluğu veya yetersizliği sebebile, memleket dışından sağlamak mecburiyeti ortaya çıkmaktadır. Bu durum, finansman kaynaklarını ve milli tasarrufları ekonominin prodüktif sahalarına yöneltecek ve ileri ülkelerde müstakil müesseseler tarafından gerçekleştirilen, sınai kalkınmaya hadim çeşitli fonksiyonları bünyesinde toplayabilecek müesseseler kurulmasını icap ettirmiştir. Kalkınma Bankaları, Kalkınma Finansman Şirketleri v.s. gibi muhtelif isimler altında kurulan bu müesseseler son 25-30 yıl zarfında kayda değer gelişme göstermişlerdir.

Kalkınma Bankalarının fonksiyonları içerisinde en mühimi şüphesiz ki sermayenin toplanması ve bunun süratle kalkınması arzu edilen sahalara yöneltilmesi olmaktadır.

Kalkınma Bankalarının gayesi; sadece sanayiye uzun vâdeli finansman temin etmek olmayıp, bunun yanında, bu sektördeki rantabl yatırımlar için tasarrufları harekete geçirmek ve memlekette sermaye piyasasının gelişmesine hizmet edecek faaliyetlerde bulunmaktır.

Bilindiği üzere, ileri ülkelerde tasarrufların kârlı yatırımlara intikâli bu konuda ihtisaslaşmış aracı teşekküllerin yardım ve hizmetleriyle gerçekleşmektedir.

Mevcut müesseselerin ilâve yatırımları ve yeni teşebbüslerin kurulması dolayısıyla lüzumlu finansman, bu müesseselere ait menkûl kıymetlerin (hisse senetleri ve tahvilât) sermaye piyasasında satılması suretile sağlanmaktadır. Bu kıymetler satışa arzında yatırım bankalarının (Investment Banks) aracılık hizmetlerinden yararlanılmaktadır. İleri ülkelerdeki yatırım bankaları münhasıran menkûl kıymet alım-satım, taahhüt ve finansmanı ile iştigâl ederler. Az gelişmiş ülkelerde ise bu fonksiyonlar yazının başında da belirttiğimiz üzere Kalkınma Bankalarının üzerinde kalmaktadır. Daha doğrusu, sermaye piyasası gelişinceye kadar bu fonksiyon Kalkınma Bankaları tarafından görülmek durumundadır.

Gerçekten memleketimizde de sınaî kuruluşları orta ve uzun vâdeli yatırım kredileri ve iştirâk yolları ile finanse etmekte olan Türkiye Sınaî Kalkınma Bankasının kuruluş maksatlarından birisi de, statüsünün 2-C maddesinde açıklandığı üzere; «Türk sanayiine müteallik esham ve tahvilâtın hususî mülkiyete intikâline ve hususî mülkiyette bulunmasına gayret etmek ve Türkiye'de sanayie ait esham ve tahvilât piyasasının inkişafına yardım eylemek» tir.

Banka bu gayenin temini için, sınaî teşebbüslere sermaye iştirâkinde bulunmakta ve portföyünde bu teşebbüslere ait olgunlaşmış hisse senetlerini halka intikâl ettirmektedir. Gene aynı gaye ile Banka sınaî teşebbüslere ait tahvillerin halka intikâlinde aracılık hizmeti de yapmağa başlamıştır. Banka tahvil satışına aracılık ederken tahvil resûlmal ve faizlerinin vâdelerinde ödeneceğini de garanti etmektedir. Aracılık fonksiyonunun hisse senetleri için de yapılması düşünülmektedir.

Şimdi ileri ülkelerde yatırım bankaları tarafından yapılmakta olup gelişmemiş ülkelerde kalkınma bankaları tarafından görülen aracılık fonksiyonlarını biraz daha yakından görelim.

Yatırım Bankalarının fonksiyonu esas itibarile «underwriting» yapmaktır denebilir. Çoğu kere yatırım bankacısı (Investment Banker), underwriting yapan müessese (underwriter) ile aynı anlamda kullanılmaktadır.

Bu durumda evvelâ «Underwriting»in mahiyetini kısaca açıklamağa çalışmak faydalı olacaktır. Kelime umumî manâ itibarile sigorta etmek, bir riski temin veya taahhüt etmek anlamını taşımaktadır. Gerçekten,

bir deniz nakliye sigortacısı taşınan malları, bir kaza sigortacısı da nasıl kazalardan doğan zararları ödemeyi taahhüt ediyorsa, underwriter' da aynı şekilde, dağıtımını üstüne aldığı menkul kıymetlerin (adi hisse senetleri, imtiyazlı hisse senetleri ve tahviller) halka satılsın satılmasın, tutarı olan meblâğın emre amade olacağını menkul kıymeti çıkaran müesseseye sigorta eder. Böyle bir sigorta veya taahhüt, underwriting'i yapan aracı veya aracılardan ihraç edilen menkul kıymetleri müşterilerine satamaları dahi, bu menkul kıymetlerin tutarı olan meblâğı ödeyecekleri hususundaki yazılı bir anlaşma ile sağlanmaktadır. Underwriting anlaşmasında bununla ilgili olarak bir tarih tesbit edilir ve mezkûr tarihte underwriting'i yapan guruba (syndicate) dahil her üye, underwriting'in liderliğini yapan aracı teşekküle kendi hissesine düşen taahhüt payı için bir çek verir. Underwriting liderliğini yapan aracı teşekkül bu şekilde toplanan mebalığı şirkete teslim eder. Bu şekilde, menkul kıymet ihraç eden müessese, ihraç ettiği menkul kıymetlerin satılmaması riskine karşı sigorta edilmiş olur.

Underwriting anlaşmaları umumiyet itibarile iki şekilde olmaktadır:

1) Firm Contract (Katı underwriting anlaşması) :

Bu şekil anlaşmada yukarıda açıklandığı üzere aracı teşekküller kesin şekilde mukavele ile bağlıdır ve menkul kıymetlerin satılıp satılmamasına bakmaksızın bedelini ödemeyi taahhüt etmişlerdir.

2) Stand-by Agreement (İhtiyatî underwriting anlaşması) :

Bu anlaşma şeklinde, aracı teşekküller, menkul kıymetlerin ihraç eden müessese tarafından başka kanallarla plase edilememesi halinde bunları satın alacaklarını taahhüt ederler. Faraza, menkul kıymetleri ihraç eden müessese bunları gene müesseseye ait menkul kıymet hamili olan kimselere satmak isteyebilir, yani teklif edebilir. İşte bu durumda standy-by anlaşması yapılmışsa, aracı teşekküller, ihraç edilen menkul kıymetlerin müesseseye ait menkul kıymet hamillerine satılmayan kısımlarını satın almak üzere, kelimenin de ifade ettiği gibi, hazır dururlar.

Yukarıda özetlenen iki underwriting anlaşması dışında ihraç edilen menkul kıymetlerin halka intikâlinde üçüncü bir aracılık şekli daha vardır.

Best-Effort Distribution :

Hüsni gayret satış anlaşması olarak tercüme edilebilecek bu aracılık şeklinde, aracı teşekküller, ihraç edilecek menkul kıymetleri underwriting etmezler. Yani, ihraç edilen menkul kıymetlerin tamamının satılacağını veya satılmayan kısmı kendilerinin alacağını taahhüt

etmezler. Yaptıkları anlaşmada sadece, menkul kıymetlere alıcı bula bilmek için ellerinden gelen en iyi gayreti göstereceklerini beyan ederler. Aracı teşekküller bu gayretleri karşılığı olarak bir komisyon alırlar. Tesbit edilen muayyen satış döneminin sonu'nda, satılamayan menkul kıymetleri müessesenin geri çekmekten başka bir alternatifi bulunmamaktadır. Bu üçüncü şekildeki satışlar daha ziyade menkul kıymetleri yatırım bakımından cazip olan, tanınmış müesseselerin (ki bunlar underwriting şeklinde bir satış sigortasına pek de ihtiyaç duymayabilirler) menkul kıymetleri ile aracı teşekküllerin satım zorluğu dolayısıyla underwriting'ini uygun görmedikleri menkul kıymetler için yapılır. Kısa bir deyişle üçüncü satış şekli, çok kuvvetli ve çok zayıf menkul kıymetler için uygulanmaktadır.

Underwriter'ler büyük çapta underwriting'leri sadece öz kaynakları ile yürütemeyecekleri için geniş çapta kısa vâdeli banka kredileri kullanırlar. Bu kredilere (Brokers' loans) denir. Yüksek kalitedeki tahvilât underwriting'lerinde bazen bankalar bedelin tamamı için dahi kredi verebilmektedirler. Gayet tabiidir ki, bankalar menkul kıymetlerin süratle satılıp ikraz meblâğının ödeneceğine emin olmadıkça bu gibi ikrazlarda bulunmazlar.

Konuya başlarken underwriter'in risk'i sigorta ettiğini söylemiş-tik. Bu hangi risktir? Bu risk, piyasa riskidir, menkul kıymetlerin pazarlaması riskidir. Daha açık bir ifade ile, underwriter'in riski, tahhüt edilen menkul kıymetlerin tesbit edilen fiatla muayyen bir dönemde elden çıkarılamaması veya düşük fiatla satılması mecburiyetinde kalınmasıdır. Bu itibarla, underwriter'ler alacakları komisyonlar içerisinde bu riski de karşılayacak bir miktarı ilâve ederler. Underwriter'in kazancı alış ve satış fiyatı arasındaki fark (spread) dir. Bu hasılâtın (% si) olarak ifade olunur. Underwriter'in toplam komisyonları (hasılâtın % si olarak) ihraç edilen menkul kıymetin büyüklüğüne göre değişir, yani eb'at (size) büyüdükçe (%) düşer. Meselâ, U.S.A. da imalât sanayiinde \$. 1 milyonluk tahvil satışından underwriter'e ödenecek kısım hasılâtın % 6-7 si civarında olmuştur. Buna mukabil 10 - 20 milyon \$'da ise bu nisbet % 1,5 - 2 civarına düşmüştür. Underwriting'de komisyonlar menkul kıymetlerin neveleri arasında farklılık gösterirler, yani, tahvilât, imtiyazlı ve adi hisse senetleri için alınan meblâğ farklıdır.

Bu konuda az gelişmiş ülkelerde durumu şöylece özetleyebiliriz:

Bu ülkelerde, sınaî menkul kıymetlerin (underwriting) yolu ile halka intikâl ettirilmesi, portföy teşkili suretile yapılan satışlara nisbetle, daha az tatbikat bulmaktadır. Ekseri kalkınma bankaları underwriting işinin gerektirdiği bilgi ve tecrübeyi haiz bulunmamaktadır. İleri ülkelerin geniş malî imkânları olan aracı teşekküllerinden

mahrum bulunan geri kalmış ülkelerdeki underwriting tatbikatı tabiatile New York v.s. sermaye piyasalarındakilerden farklı olacaktır. Meselâ, Wallstreet'teki bir underwriter için normal olan menkul kıymetlerin tesbit edilen süre içinde piyasaya sürülebilmesidir. Satılamayan bir kısmın elinde kalması halinde underwriting muvaffak olamamış ad-dolunur. Halbuki, az gelişmiş ülkelerdeki tatbikatı itibarile underwriting, çoğu kere bir miktar yatırım ile neticelenmektedir. Bazı kalkınma bankaları, plase edilmesi istenen menkul kıymet paketinin, hini-hacette, tamamını almaya kendisini hazır görmedikçe underwriting'e girmek istememişlerdir (*).

Underwriting'e giren bir bankanın satış zorluğu sebebiyle bir anda ekseriyet hissesinin uhdesinde kalması durumu ile karşı karşıya gelebilmesi ve dolayisile teşebbüsün sevki idaresi ve bütün problemlerini yüklenme durumuna girebilmesi ihtimâli de kalkınma bankalarını underwriting'e girmekte ihtiyatlı olmaya sevkeden bir amil olmaktadır. Bu husus özellikle yeni ve tanınmamış müesseseler bakımından varit olmaktadır.

Az gelişmiş ülkeler tatbikatında görülen sınaî menkul kıymetlerin halka intikâlini teşvik edecek bir yol da bunların bankanın garantisile plase edilmesidir. Bu şekilde yatırım sahipleri büyük bir himayeye mazhar olmakta ve menkul kıymeti ihraç eden müesseseden başka, risk halinde, banka kaynakları üzerinde talep hakkı elde etmektedir. Ancak, banka garantisile olan menkul kıymet satışlarında dikkat edilmesi gereken husus bilhassa garantili tahvil satışları bakımından (hacim ve şartlar itibarile) bankanın kendisi için muhtemel tahvil satış piyasasını daraltmaması hususudur.

Sınaî teşebbüslerce ihraç edilen tahvilâtın satışında aracılık hizmeti bakımından tatbikatın mahiyetini şöylece değerlendirebiliriz:

Memleketimizde Sınaî Kalkınma Bankası ve diğer bankalar tarafından halen yapılmakta olan aracılık hizmeti, yazının başında açıkladığımız underwriting şekillerinden hiçbirine girmemektedir. Yani underwriting değildir. Bu günkü halile kısmen (best-effort distribution)'a girmektedir. Şu farkla ki; banka tahvilâtın satışı konusundaki en iyi gayretlerine zamimeten bir de resülmal ve faizlerin vâdelerinde ödeneceğini garanti ediyor. Bu ikinci kısım yani vâdede ödenme taahhüdü ise kefâletten başka bir şey değildir. Gerçekten, Borçlar Kanununun 483'cü maddesinde kefâlet şöyle tarif edilmiştir:

«Kefâlet, bir akiddirki onunla bir kimse, borçlunun akdettiği borcun edasını temin etmeği alacaklıya karşı taahhüt eder».

(*) (Misâl Hindistan'da, Industrial Credit and Investement Corporation of India ICICI). Buna rağmen ICICI kuruluşundan bu yana 120 underwriting'e girmiştir. C.A. Venezolana da Desarrollo (CAVENDES) de Venezuela'da underwriting tatbikatının öncülüğünde büyük hizmette bulunmuştur.

Aynı kanununun 484 üncü maddesi de kefâletin şeklini şöylece tayin etmiştir:

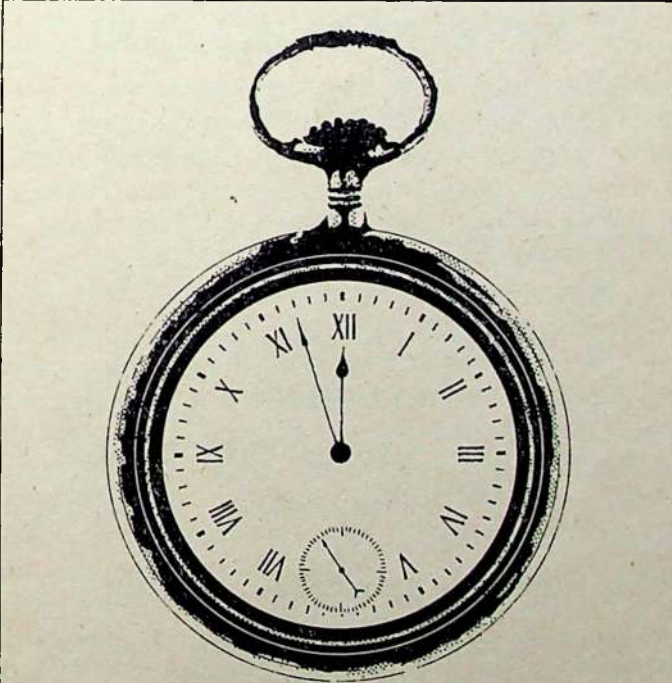
«Kefâletin sıhhati, tahriri şekle riayet etmeğe ve kefilin mesul alacağı muayyen bir miktar iraesine mütevakkıftır».

Bu halile tahvilâta garanti vermek, mevduat bankalarının teminat ve kefâlet mektubu muamelelerinden bir farklılık göstermemektedir.

Bilindiği üzere, teminat ve kefâlet verilmesi, araya para girmemesi dolayısıyla umumiyetle bir kredi işlemi (plâsman) olarak kabul edilmemektedir.

Bununla beraber taahhüdün yerine gelmemesi halinde araya para gireceğinden gerçek bir plâsman'dan bahsedilebilecektir.

Teminat ve kefâlet mektupları plâsman addedilmediği için esas itibarile limiti yoktur. (Resmî sektöre verilecek teminat mektupları hariç). Ancak resmî sektöre verilecek mektuplarda bir limit tanınmıştır. Özel sektör için, normal bankacılık ve finansman prensiplerinin ışığı altında gerekli limitin tayini icap etmektedir.



Reklâm, işlerinizi saat gibi yürütür

REKLÂM VE TANITMA FAALİYETLERİNİZİ
yurt içinde ve dışında
EN ETKİLİ VE EN İSRAFSIZ ŞEKİLDE YÜRÜTMEK İÇİN
Kurumumuz hizmetlerinden faydalanınız

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul



**İPLİK DOKUMA ve BOYA
APRE FABRİKALARI
T. A. Ş.**

- ★ YÜNLÜ KUMAŞ
- ★ BATTANIYE
- ★ TRİKOTAJ İPLİĞİ
- ★ DOKUMA İPLİĞİ
- ★ BOYA ve APRE İŞLERİ

Osmaniye Aksu Caddesi No. 11/1
Bakırköy - İstanbul

Telefon : 71 64 33 — 71 64 34 — 71 62 50 — 71 69 72

KOLLEKTİF ŞİRKET ORTAKLARININ ŞİRKETİN BORÇLARINDAN ÖTÜRÜ ŞAHSİ SORUMLULUĞU

Dündar ÖZBİL
(Avukat)

Ticari bir işletmeyi bir ticaret ünvanı altında işletmek maksadiyle hakiki şahıslar arasında kurulan ve ortaklarından hiçbirinin sorumluluğu, şirket alacaklılarına karşı tahdit edilmemiş olan şirket türüne «Kollektif Şirket» denilmektedir. (TK. 153) (*).

Her ortak şirket mukavelesinde şirkete sermaye olarak koymağı taahhüt ettiği parayı vermekle mükelleftir (TK. 140). Bu mükellefiyet şirkete karşıdır. Şirket her ortağın sermaye koyma taahhüdünü yerine getirmesini talep ve dava edebileceği gibi ifade gecikme sebebiyle uğradığı zararın tazminini de isteyebilir. Tazminat için ihtar şarttır (TK. 140). Şirketten alacaklı olan kişi doğrudan doğruya şirket ortağından bu sermayenin ödenmesini isteyemez.

Kollektif şirket ortaklarının şirket alacaklılarına karşı sorumluluğu tahdit edilmemiş ve fakat bu sorumluluğun doğması bazı şartlara tâlik edilmiştir. Bu sebeple ortaklar, şirket alacaklılarına karşı müteselsil ve müşterek borçlu gibi doğrudan doğruya sorumlu bulunmamaktadırlar. Şirketin borç ve taahhütlerinden birinci derecede şirket sorumlu bulunmaktadır. Şirket ortaklarının sorumlu olabilmesi için Şirkete karşı yapılan İcra takibinin semeresiz kalması veya şirketin herhangi bir sebeple sona ermesi gerekmektedir. Ancak bu iki halden birinin muhakkak mevcut olması halinde, alacaklı yalnız ortak veya ortakla birlikte şirket aleyhine dava açabilmekte veya takip yapabilmektedir (TK. 179). Bu takdirde ortaklar şirketin borç ve taahhütlerinden dolayı müteselsilen ve bütün şahsî mallarıyla sorumlu bulunmaktadır.

Ortakların şirket borçlarından doğan sorumluluğu için Ticaret Kanununda yer alan bu hükümler, ortakların şahsî mallarını korumaktadır. Bu sebeple şirket ortaklarını, adı kefil durumunda mütalâa etmeye

(*) TK. rümuzu «Ticaret Kanununun maddesi» anlamındadır.

ve hatta şirket ortaklarının şahsî mallarını şirket sermayesi içinde görmeye de mani bir sebep teşkil etmektedir. Diğer bir deyişle, kollektif şirkete ve sermayesine itimat edecek kişiler, şirketle giriştikleri işlemlerde, evvelâ şirketin öz varlığını hesaba katmak zorunda bulunmaktadır. Ancak, bundan sonra şirket ortaklarının şahsî ve malî durumlarının ikinci plânda mütalâa edilmesi mümkündür. Her ne kadar Ticaret Kanununun 179 ncu maddesi şirket borçlarından dolayı şirket ortaklarının mallarını kaçırmalarını önlemek için alacaklıya ihtiyatî haciz imkânını tanımış bulunmakta ise de; bu hükümler yorumlamaya muhtaç hak düşürücü süreleri kapsamı itibariyle yetersizdir. Zira madde metnindeki ibarelere göre ihtiyatî hacizi takiben alacaklı, şirket hakkındaki takibin semeresiz kalması yahut şirketin sona ermesi tarihinden itibaren yedi gün içinde takip talebinde bulunmaya veya dava açmaya mecbur kalmakta ve bu süreleri kaçırmaması halinde haciz hükümsüz sayılmakta ve mallar üzerindeki hacizler kalkmaktadır. Bu sebeple alacaklı haczi düşürmemek için şirket aleyhindeki takibin semeresizliği ne zaman belli olur? Bu bir problemdir. Gerçekten İcra ve İflâs Kanununun 105. ve 143. maddeleri hükmüne göre aciz vesikası takibin semeresizliğini gösterir bir vesikadır. Fakat kanun bu belgeyi adlandırmadığından bu belge tarihinin, takibe geçmek için tanınan yedi günlük süreye başlangıç olup olmayacağı tartışılabilir. Örneğin, alacaklı şirketin malını satmış ve bakiye alacağı kalmışsa, bu hak satış günü belli olmuştur. Halbuki, aciz vesikası tatbikatta olduğu gibi daha sonraki bir tarihle alınmışsa vaziyet nasıl mütalâa edilecektir? Takibin semeresizlik anını ve müddete olan başlangıcı tayinde, hangi tarih hesaba katılacaktır? Keza, borçlu şirketin faraza malı bulunamadığına dair tutulan zabıt varakası aciz vesikası hükmünde sayılmaktadır. Fakat borçlu bu arada bir takım varlıkları olduğunu iddia etmiş, örneğin şirkete borçlu kişilerin listesini vermiş, alacaklı da bunların tahsiline tevessül etmiş ve ortaklar hakkındaki takip böylece geciktirilmişse, durum ne olacaktır? Görülüyor ki alacaklıyı himaye maksadıyla konulmuş ihtiyatî haciz hakkı, mevcut hak düşürücü süreler ve yoruma muhtaç maddeler yüzünden alacaklı aleyhine işlemeye mütemayil bir durum arz etmektedir.

Kollektif Şirketlerde ortak varlıklarının takibinde; işaret edilen kısıtlamalar yüzünden doğacak zaman kaybını ve bunun yol açabileceği sakıncaları da hesaba katmak gerekir.

Yukarıda açıklanan sebeplerle, şirket ortaklarına ait varlıkları, alacaklılar için yeterli bir teminat olarak kabul etmeye imkân görememekteyiz.

BİRİNCİ BEŞ YILLIK PLÂN DÖNEMİNDE T. C. MERKEZ BANKASI KREDİLERİ

Tarık B. SESYILMAZ
(Başbakanlık Müşaviri)

I. Giriş:

İkinci Beş Yıllık Plânda kamu sektörünün Merkez Bankası kaynaklarına başvurmasının makul sınırlar içinde kalması ve bu suretle ekonominin dengesinin enflasyonist yönde bozulmasına meydan verilmemesi hususu üzerinde önemle durulmuştur.

Öte yandan, T. C. Merkez Bankasının özel sektöre bankalar aracılığı ile açacağı kredilerin de, Plânda öngörülen ana ilkelere uygun ve gelişmesine öncelik verilen sektörlerin ihtiyaçlarının gereği gibi karşılanmasını sağlayacak şekilde düzenleneceğine işaret edilmiştir.

Bu arada gelişen ekonomik faaliyetlerin gerektirdiği seviyede işletme kredilerinin sağlanacağı ve orta vadeli kredi uygulamasının bankalarca ihtiyaçlara uygun şekilde yürütülebilmesi için Merkez Bankasının gerekli imkânları temin edeceği açıklanmıştır.

Bütün bu tedbirler istikrarlı ve dengeli bir kalkınma için kredi ve finansman sorununun taşıdığı önemi belirtmeğe yeterlidir.

İşte bu sebepledir ki, Birinci Beş Yıllık Plân Döneminde T. C. Merkez Bankasının ifa ettiği iktisadî ve mali ihtiyaçları, finansman hizmetinin çeşitli bakımlardan ele alınmasını ve Merkez Bankasının Hazineye, Kamu İktisadî Kuruluşlarına, üretim sektörlerine açmış olduğu kredilerdeki gelişmeleri incelemeyi faydalı buluyoruz.

II. Merkez Bankasının Kredilerinin Genel Gelişmesi:

Birinci Beş Yıllık Plân Döneminde oldukça hızlı bir artış gösteren Merkez Bankası kredileri 1963-1967 yıllarını kapsayan beş yıl içinde 1962 yılına göre % 385,3 fazlalaşarak 1.824 milyon liradan 1967 senesi sonunda 8.760 milyon liraya çıkmıştır.

Dönem içinde her hangi bir değişiklik göstermeyen mahsuba tâbi alacaklar ile tahkim olunan alacaklar karşılığı Hazine tahvillerine ait işlemler dışındaki kredileri ihtiva eden bu meblağın 1966 yılına nazaran gelişme hızı % 31,3 ve artış miktarı ise 2.089 milyon liradır. Böyle-

ce, Birinci Beş Yıllık Plân Dönemi içinde en fazla artış 1967 yılında meydana gelmiş bulunmaktadır. Ancak, 1967 senesindeki bu önemli artışta ticari senetlerin 602 milyon, sanayi ve maden senetlerinin 219 milyon, küçük san'at erbabı ve esnaf senetlerinin 89 milyon ve tarım senetlerinin 441 milyon lira olmak üzere ekonomiye açılmış kredilerin 1.351 milyon lira veya % 64,3 payı bulunması kredilerin gelişme şekli bakımından olumlu karşılanacak bir husustur.

Aşağıda I numaralı tabloda T. C. Merkez Bankası kredilerinin Birinci Beş Yıllık Plân Dönemi içindeki artış miktarları ve gelişme hızları hakkında toplu bir bakış verilmiştir:

Tablo: I
T. C. Merkez Bankası Kredilerinin
Genel Gelişmesi
(Milyon TL.)

| Yıllar | Krediler Toplamı | Yıllık Artış | Gelişme Hızı % |
|--------|------------------|--------------|----------------|
| 1962 | 1.824 | 667 | 57,7 |
| 1963 | 3.151 | 1.327 | 72,7 |
| 1964 | 4.140 | 989 | 31,4 |
| 1965 | 4.665 | 525 | 12,7 |
| 1966 | 6.671 | 2.006 | 43,0 |
| 1967 | 8.760 | 2.089 | 31,3 |

Kaynak: T. C. Merkez Bankasının Ocak 1968 tarihli Aylık Bülteninden alınan rakamlara göre tarafımızdan tertiplenmiştir.

III. Reeskont ve Avans İşlemleri:

Bilindiği gibi, T. C. Merkez Bankasının açmış olduğu krediler ya senet reeskontu veya çeşitli değerler karşılığında avans verilmek suretile kullandırılmaktadır.

Plân dönemi içinde, bu iki şekilde ödenen meblağlardaki gelişme ve senetler cüzdanı ile avansların kredilerdeki payı da önemli değişiklikler göstermiştir.

Gerçekten, 1967 yılı sonunda 6.355 milyon liraya yükselen senetler cüzdanı borç bakiyelerinin beş yıl içinde 5.004 milyon lira artarak 1962 senesine göre % 370,7 fazlaşmış olmasına karşılık, 2.405 milyon lirayı bulmuş olan avanslar aynı sürede 1.932 milyon lira çoğalarak % 408,5 oranında bir gelişme göstermiştir. Bundan anlaşılacağı üzere, senetler cüzdanının borç bakiyeleri dönem içinde miktar olarak daha çok artmış olmasına rağmen, avansların gelişme hızı reeskont kredilerinden daha yüksektir.

Gelişmelerin bu şekilde olmasında ise özellikle Hazineye verilen kısa vadeli avansların 392 milyon liradan 1.951 milyon liraya çıkmak suretiyle % 399,8 oranında 1.559 milyon lira artmış bulunması rol oynamıştır.

Bununla beraber, son yıldaki gelişmeleri incelediğimiz zaman durumun değiştiğini görmekteyiz.

Filhakika, 1967 yılında % 33,3 oranında artarak bir önceki seneye nazaran 1.589 milyon lira çoğalmış bulunan senetler cüzdanı borç bakiyelerindeki gelişme, % 26,3 oranında 500 milyon lira yükseliş kaydeden avanslardan daha hızlı olmuştur.

Tablo: II, senetler cüzdanı borç bakiyeleri ile avansların 1962-1967 yıllarındaki gelişmesini göstermektedir.

Tablo: II
Merkez Bankası Kredilerinde
Senetler Cüzdanı Borç Bakiyeleri ve Avanslar
(Milyon TL.)

| Yıllar | Senetler Cüzdanı | Avanslar | Krediler Toplam |
|--------|------------------|----------|-----------------|
| 1962 | 1.351 | 473 | 1.824 |
| 1963 | 2.572 | 579 | 3.151 |
| 1964 | 3.185 | 955 | 4.140 |
| 1965 | 3.102 | 1.563 | 4.665 |
| 1966 | 4.766 | 1.905 | 6.671 |
| 1967 | 6.355 | 2.405 | 8.760 |

Kaynak: T. C. Merkez Bankası Aylık Bülteni, Ocak 1968.

Öte yandan bu gelişmeler sonunda senetler cüzdanındaki borç bakiyelerinin T. C. Merkez Bankası kredilerindeki payı 1962 yılında % 74,5 iken, plân'ın ilk senesi olan 1963 de % 81,6 ya çıkmış, fakat 1967 senesinde yeniden % 72,3'e düşmüştür. Buna karşılık avansların Merkez Bankası kredilerindeki önemi de 1962 de % 25,5 iken, 1963 yılında % 18,4'e düşmüş, ancak Plân dönemi süresinde yeniden artarak % 27,4'ü bulmuştur.

IV. T. C. Merkez Bankası Kredilerinin Sektörlere Dağılışı:

Resmî sektöre açılan kredilerle özel teşebbüslere verilmiş krediler oldukça farklı bir gelişme göstermiş ve 1967 yılında 5.195 milyon liraya yükselmiş olan resmî sektör kredileri 1962 yılına göre % 408 oranında 4.172 milyon lira artarken, 3.585 milyon lirayı bulan özel sektöre açılmış krediler toplamı plân dönemi içinde % 345 nisbetinde bir gelişme sonunda 2.764 milyon lira fazlalaşmıştır.

Bu sebeple de, T. C. Merkez Bankasının toplam kredi hacminde resmî sektör kredilerinin payı 1962 de % 56,1 iken 1967 yılında % 59,3'e çıkmış, özel sektör kredilerinin hissesi de % 43,9'dan % 40,7'ye düşmüştür.

Bununla beraber, 1967 yılındaki gelişmeler daha ziyade özel sektör kredileri lehinde olmuş ve geçen yıl resmî sektör kredileri % 23,5 oranında bir hızla 991 milyon lira artarken, özel sektör kredileri % 44,5 nisbetinde bir gelişme göstermiş ve 1.098 milyon lira fazlalaşmıştır.

Aşağıdaki Tablo: III'de resmî ve özel sektör kredilerinin Birinci Beş Yıllık Plân dönemi içindeki gelişmesi görülmektedir.

Tablo: III
T. C. Merkez Bankasının
Resmî ve Özel Sektöre Açtığı Kredilerin Gelişmesi
(Milyon TL.)

| | Resmî Sektör | Hız % | Özel Sektör | Hız % |
|------|--------------|-------|-------------|-------|
| 1962 | 1.023 | 85,0 | 801 | 32,6 |
| 1963 | 2.009 | 96,4 | 1.142 | 42,6 |
| 1964 | 2.652 | 32,0 | 1.488 | 30,3 |
| 1965 | 3.184 | 20,1 | 1.481 | — 0,5 |
| 1966 | 4.204 | 32,0 | 2.467 | 66,6 |
| 1967 | 5.195 | 23,5 | 3.565 | 44,5 |

Kaynak: T. C. Merkez Bankası Aylık Bülteni, Ocak 1968.

V. Resmî ve Özel Sektöre Açılan Kredilerin Yapısı:

T. C. Merkez Bankasının resmî ve özel sektöre açmış olduğu kredilerin genel gelişmesi ve bunların toplam kredi hacmindeki payları kadar ve belki bundan da daha önemli olan husus, bu kredilerin resmî ve özel sektörde kullanıldıkları konulardır. Bu sebeple, T. C. Merkez Bankası kredilerinin her iki sektörde ne gibi konulara tahsis edilmiş olduklarının gözden geçirilmesi, sözü geçen kredilerin daha iyi değerlendirilebilmesi için, zorunlu bulunmaktadır.

a) Resmî Sektör Kredileri:

1967 yılı sonunda 5.185 milyon liraya yükselen resmî sektör kredileri 1963-1967 dönemi içinde veya başka bir deyişle 1962 senesine göre % 408 oranında bir gelişme göstererek 4.172 milyon lira artmıştır. Ancak, bu artışta malî sektöre açılmış kredilerdeki gelişmelerin resmî ekonomik sektöre açılmış kredilerdeki yükselişlerden daha büyük etkisi olmuş ve artış miktarının 2.987 milyon lirası malî, 1.185 milyon lirası da ekonomik amaçlı kredilere ait bulunmuştur. Böylece de resmî sektöre açılmış kredilerde malî sektör kredilerinin payı 1962 de % 38,4 iken, 1967 sonunda % 65,1'e yükselmiş, ekonomik amaçlı kredilerin hissesi % 61,6'dan 34,9'a düşmüştür.

Öte yandan, resmî malî sektöre açılmış kredilerin önemli bir kısmını daima Hazine'ye verilen meblağlar teşkil etmiştir. Filhakika, kısa vadeli avans, altın karşılığı avans, Bankalar Tasfiye Fonu ikrazları ve Hazine bonusu karşılığında yapılan ödemeleri kapsıyan Hazine kredileri 1962 yılında 393 milyon liradan ibaret iken, 1963-1967 yılları süresince % 569,2 oranında artarak 1967 sonunda 2.630 milyon liraya yükselmiştir. Buna karşılık, katma bütçeli dairelere açılan kredilerin tamamını teşkil eden Tekel Genel Müdürlüğüne ödenmiş meblağlara ait hesap, 1962 de istisnai olarak tasfiye edilmiş iken, Birinci Beş Yıllık

Plân Döneminde sür'atli bir şekilde artmış ve 1967 yılı nihayetinde 750 milyon lirayı bulmuştur. Bu suretle de, 31.12.1967 de mali sektöre çıkmış krediler borç bakiyesinin % 77,8'i Hazineye ve % 22,2'i katma bütçeli dairelere açılmış kredilerden meydana gelmiştir.

Resmî ekonomik sektöre açılmış krediler Toprak Mahsulleri Ofisi, Türkiye Şeker Fabrikaları A. Ş., Sümerbank ve Türkiye Emlâk Kredi Bankasına ödenmiş meblağları içine almaktadır. Bunlar arasında, fiat ve stok tanzimi amacıyla Toprak Mahsulleri Ofisi ve Şeker Şirketine açılmış krediler önemli bir yer almakta ve oldukça hızlı bir gelişme seyri göstererek Birinci Plân döneminde 487 milyon liradan 1.231 milyon liraya çıkmış bulunmaktadır. Keza, aynı dönem içinde Sümerbank'a açılmış krediler 49 milyon liradan 109 milyon liraya yükselmiştir. Halbuki, Türkiye Emlâk Kredi Bankasına açılmış kredilerin bakiyesi değişmeksizin 94 milyon lirada kalmıştır. Bu gelişmeler neticesinde de, 1967 yılı sonunda resmî ekonomik sektöre açılmış krediler içinde Toprak Mahsulleri Ofisinin (Tarımsal Ürün Fazlası İthalâtı Hesabı dahil) % 55,5; Şeker Şirketinin % 33,3; Sümerbank'ın % 6,0 ve Türkiye Emlâk Kredi Bankasının % 5,2 oranlarında payı olmuştur.

Resmî sektöre açılmış kredilerin mali ve ekonomik sektörler itibariyle bölünüşü ve gelişmesi Tablo: IV de toplu olarak belirtilmiştir.

Tablo: IV
T. C. Merkez Bankasının
Resmî Mali ve Ekonomik Sektöre Açtığı Krediler
(Milyon TL.)

| | 1962 | 1963 | 1964 | 1965 | 1966 | 1967 |
|----------------------------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
| I. Resmî Malî Sektör | 393 | 888 | 1.508 | 2.217 | 2.855 | 3.215 |
| Hazine | 393 | 813 | 1.173 | 1.794 | 2.132 | 2.465 |
| Katma Bütçe | — | 75 | 335 | 423 | 723 | 750 |
| II. Resmî Ekonomik Sektör | 630 | 1.121 | 1.144 | 967 | 1.349 | 1.815 |
| Fiat ve Stok Tanzimi | 487 | 977 | 1.015 | 853 | 1.231 | 1.612 |
| Sümerbank | 49 | 50 | 35 | 20 | 24 | 109 |
| T. Emlâk Kredi B. | 94 | 94 | 94 | 94 | 94 | 94 |
| T o p l a m I ve II | 1.023 | 2.009 | 2.652 | 3.184 | 4.204 | 5.195 |

Kaynak: T. C. Merkez Bankası Aylık Bülteni, Ocak 1968.

b) Özel Sektöre Açılan Krediler:

T. C. Merkez Bankasının özellikle son iki yılda dikkati çeken bir gelişme gösteren özel sektöre açılmış kredileri Birinci Beş Yıllık Plân Dönemi içinde, 1965 yılındaki duraklama hariç, devamlı bir artış trendi çizdiği görülmektedir. Bununla beraber, özel sektör kredilerinde de, çeşitli iş ve üretim dalları bakımından incelendiği zaman, gelişmelerin büyük farklar gösterdiği anlaşılmaktadır.

Nitekim, tarım sektörüne açılmış krediler 1962 yılında 247 milyon lira iken, 1963-1967 döneminde % 319 ve bir önceki seneye göre de % 42,6 oranlarında bir artışla 1967 senesi sonunda 1.035 milyon liraya ulaşmıştır. Bu kredilerin % 98-99 unu teşkil etmiş olan Tarım Kredi Kooperatifleri kredileri ise sözü geçen dönem içinde % 74,2 çoğalarak 231 milyon liradan 1.009 milyon liraya çıkmış ve 31.12.1967 tarihinde en önemli özel sektör kredi konusunu teşkil etmiştir.

Fiat tanzimi ve stok tesisi finansmanı amacıyla açılmış krediler arasında yer alan Tarım Satış Kooperatifleri kredileri de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Döneminde % 314,2 gibi çok hızlı bir gelişme göstermiş ve 1962 de 26 milyondan ibaret iken 1967 nihayetinde 843 milyon liraya yükselmiştir. Ancak, bu kredilerin gelişmesi büyük iniş çıkışlar ihtiva eden bir trend çizmiştir. Ayrıca, son yılda da bir önceki seneye göre sadece % 1,5 oranında artmıştır.

Dış ticaretin finansmanı için açılmış krediler, 1962 ve 1963 yıllarında 13 milyon liralık bakiyeler arzeden ithalât akreditif kredileri istisna edilirse, ihracat satış finansmanı ve tütün finansmanı amacıyla verilmiş kredileri içine almaktadır. 1962 yılında 274 milyon lira olan bu iki konuda açılmış krediler, I. Plân döneminde % 106,5 oranında artarak Aralık 1967 sonunda 566 milyon lirayı bulmuştur. Fakat, dış ticaret kredilerinde de asıl önemli gelişmeler ihracat satış finansmanı kredilerinde meydana gelmiş, bu krediler 1962 de 82 milyon lira iken beş yılda % 306,1 oranında bir artış göstermiş ve 1967 yılı sonunda 33 milyon liraya yükselmiştir. Buna karşılık, tütün finansmanı kredileri aynı dönemde sadece % 21,3 oranında bir gelişme ile 192 milyon liradan 233 milyon liraya çıkmıştır. Öte yandan, dış ticaret kredileri içinde ihracat satış finansmanı kredilerinin özellikle 1967 yılındaki gelişmesi çok hızlı olmuş ve bir önceki seneye göre % 146,6 oranında bir artış ifade etmiştir.

Aynı şekilde, sanayi ve madencilik senetleri reeskont kredileri ile küçük san'at erbabı ve esnafa açılan krediler Birinci Beş Yıllık Plân Döneminde pek önemli artışlar kaydetmiştir. Gerçekten, bu dönem içinde sanayi ve madencilik senetleri karşılığında açılan krediler % 499 oranında bir gelişmeyle 80 milyon liradan 479 milyon liraya yükselirken, küçük san'at erbabı ve esnafa açılmış krediler de % 881 oranında artarak 32 milyon liradan 314 milyon liraya çıkmıştır.

Nihayet, normal ticarî senet reeskontu ve altın, döviz ve tahvil üzerine avans işlemlerini kapsayan çeşitli ticarî kredilerin de, 1965 yılı hariç, devamlı bir artış eğilimi gösterdiğini görmekteyiz. Bunlardan normal ticarî senet reeskont kredileri, 1962 yılında 113 milyon lira iken I. Plân döneminde % 159 artarak 31.12.1967 de 299 milyon liraya yükselmiş; altın, döviz ve tahvil üzerine avans işlemleri ise nisbeten önem-

siz bir durum göstermekte devam ederek ve sadece % 81,2 oranında bir artışla 16 milyon liradan 29 milyon liraya çıkmış bulunmaktadır.

Bu gelişmeler sonunda da, T. C. Merkez Bankasının özel sektöre açmış olduğu kredilerde, tarım sektörü % 30,84'den % 29,03'e diğer ticarî krediler % 16,10'dan % 9,20'ye, dış ticaret % 35,83'den % 15,88'e düşen, buna karşılık fiat tanzimi ve stok tesisi finansmanı kredileri % 3,25'den % 23,65'e, sanayi ve madencilik senetleri % 9,99'dan % 13,44'e, küçük san'at ve esnaf kredileri % 3,99'dan % 8,80'e yükselen oranlar da paylara malik olmuştur.

Tablo: V, Merkez Bankasının özel sektöre açmış olduğu kredilerin çeşitli konulara dağılışına ve 1962-1967 yıllarındaki gelişmesine toplu bir bakış vermektedir.

Tablo: V
T. C. Merkez Bankasının
Özel Sektöre Açtığı Krediler
(Milyon TL.)

| | 1962 | 1963 | 1964 | 1965 | 1966 | 1967 |
|--|------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
| I. Tarım Kredileri | 247 | 362 | 208 | 480 | 594 | 1.035 |
| II. Fiyat Tanzimi ve Stok Tesisleri Kredileri | 26 | 78 | 486 | 49 | 830 | 843 |
| III. Dış Ticaret Kredileri | 287 | 343 | 293 | 418 | 344 | 566 |
| İhracat Satış Finansmanı | 82 | 115 | 76 | 120 | 135 | 333 |
| Tütün Finansmanı | 192 | 215 | 217 | 298 | 209 | 233 |
| IV. Sanayi ve Madencilik | 80 | 84 | 166 | 220 | 260 | 479 |
| V. Küçük San'at ve Es. Krd. | 32 | 44 | 73 | 142 | 225 | 314 |
| VI. Diğer Ticarî Krediler | 129 | 231 | 262 | 172 | 214 | 328 |
| T o p l a m I-VI. | 801 | 1.142 | 1.488 | 1.481 | 2.467 | 3.565 |

Kaynak: T. C. Merkez Bankası Aylık Bülteni, Ocak 1968.

Özet ve Sonuç:

Yukarıda verdiğimiz izahattan anlaşılacağı üzere, Birinci Beş Yıllık Plân döneminde T. C. Merkez Bankası kredileri ekonominin genel gelişmesinden daha hızlı bir tempoda artmıştır. Özellikle resmî sektöre açılmış kredilerin artışı büyük bir gelişme temposu içinde seyretmiştir. Bununla beraber, son iki yılda kredilerin artış seyri ve yapısında özel sektör lehine bir değişme meydana gelmiş ve bu sektöre açılan krediler resmî sektör kredilerinden daha hızlı bir artış göstermiştir.

Öte yandan, özel sektöre açılmış krediler içinde, fiat tanzimi ve stok tesisi finansmanı, sanayi ve madencilik senetleri ve küçük san'at erbabı ve esnaf kredilerindeki artışlar dikkat çekici bir nitelik taşımıştır.

İNŞAAT İŞLERİNDE MUHASEBE VE MALİYET MUHASEBESİ

Dr. Mustafa A. AYSAN

Bir işletmenin kayıt sisteminden beklenen iki temel amaç; işletme varlıkları ile bu varlıklardaki değişmelerin kayıt ve tesbit edilmesi ile hasılât ve masrafların karşılaştırılarak faaliyet kâr ve zararının tayin edilmesinden ibarettir. Diğer bir deyişle, işletmelerde kayıt sisteminin iki temel hedefi vardır:

1. İşletme varlıklarının ve varlıklardaki değişmelerin sistematik olarak kayıt ve tesbit edilmesi,
2. Bilirli dönemler itibarile işletmenin elde ettiği hasılât ile bu hasılâtın elde edilmesi amacıyla yapılan masrafların uygun şekilde karşılaştırılarak dönemlere ait kâr ve zararın tayin edilmesi.

İnşaat işletmelerinde varlıkların ve bu varlıklardaki değişmelerin kayıt ve tesbit edilmesi, genel olarak, çok az özel meseleler doğurur ve esas itibarile, diğer bütün işletmelerdeki uygulamalara benzer şekilde kayıt ve tesbit edilirler. Örnek olarak işletme varlıkları arasındaki bir makinanın, bir inşaat işletmesindeki kayıt usullerile, bir sanayi işletmesinin elindeki herhangi bir makinanın kayıt ve tesbit edilmesi ve sistematik tarzda amortismanına tâbi tutulması arasında fark yoktur. Ancak, inşaat işletmelerinde stokların değerlendirilmesi sırasında özel bazı usullerin uygulanması gereklidir. Bunun sebebi, inşaat işlerinde mal birimlerinin (bina ve diğer yapılar) büyük olması, her birimin imalâta (inşası) uzun zaman alacağı için faaliyet dönemleri sonunda mal sayımları yapılacağı zaman, elde henüz bitirilmemiş yapılar bulunabileceği ve muhasebe prensipleri gereğince yarı-başlı inşaat biriminin de, bir sanayi işletmesinin yarı-mamulleri gibi değerlendirilmesi gereklidir. Bu çeşit uzun vadeli inşaat işleri ile uğraşan bir işletmede, hem işletmenin önemli varlıklarından olan stok değerlerinin gerçeğe uygun olarak tesbit edilebilmesi, hem de bu stoklara verilen değerlere göre değişen dönem kâr ve zararlarının gerçeğe uygun tarzda tayin edilebilmesi için, geleneksel stok değerlendirme usulleri, doyurucu sonuçlar vermeyecektir. İnşaat «yarı-mamulleri» nin değerlendirilmesi, daha ziyade, bir maliyet tayini meselesi olduğundan, bu mesele ile ilgili olarak kullanılan usuller aşağıda ele alınacaktır.

İnşaat işlerinin özellikleri (işin genel olarak uzun bir zamana yayılması, iş tamamen bitmeden hesap kesme ve kâr-zarar tayini zaruretleri, birimlerin genellikle büyük olması gibi) sebebiyle muhasebe prensiplerile ilgili güçlükler, daha ziyade, mali dönemler sonunda, o belirli döneme ait kâr veya zararın tayini alanında ortaya çıkarlar. Burada yapacağımız açıklamalar, daha ziyade bir hesap döneminden daha uzun bir süreye yayılacak inşaat işleri ile uğraşan bir müteahhitin tutması gerekli kayıtlarla ilgili olacaktır.

Bu alanda müteahhit işletme, iki ana mesele ile karşı karşıyadır:

1. Hasılât kayıtlarının nasıl tutulacağını tayin ve tesbit etmek,
2. Maliyet kayıtlarının nasıl tutulacağını tayin etmek,

Hasılâtın kayıtlara geçirilmesinde müteahhit için iki yol mümkündür. İnşaat faaliyetleri dolayısıyla elde edeceği hasılâtı;

1. İnşaat tamamen bitirilip teslim edilinceye kadar tahakkuk ettirmemek, kayıt ve tesbit etmemek ve ancak inşaat teslim edildikten sonra hasılâtı kayıt ve tesbit etmek,

2. İnşaat üzerinde iş ilerledikçe hasılâtı parça parça tahakkuk ettirerek, ilgili dönemlerin herbirinde ayrı ayrı hasılât parçalarını kayıt ve tesbit etmek.

Yukardaki birinci usul, geleneksel satış hasılâtı kayıt usullerine uygun olup, bitmiş mamulün teslimi anında, satışın gerçekleşmiş olacağı temel faraziyesine dayanır. İkinci usul, geleneksel satış tahakkuk esaslarından ayrılmakta ve inşaat «yarı-mamulü» nün değeri üzerine, oranlı bir parça da hasılât eklenmesi suretile uygulanmakta ve bu suretle geleneksel stok değerlendirme usullerinden de ayrılmış olmaktadır.

Ancak, geleneksel ilk usul, yapılıp bitirilmesi meselâ, iki mali yıla yayılan inşaat işlerinde, ilk yılda hiçbir hasılât sağlanmaması ve yapılan genel masraflar sebebiyle işletmenin zarar etmiş gibi görünmesi ve ikinci yılda hasılâtın hepsi kayıtlara geçirileceği için işletmenin aşırı bir kâr yapmış gibi görünmesine sebep olacağı yönlerinden tenkit edilmektedir. Bu tenkitlerin bir sonucu olarak ikinci metot, «hasılâtın üretim esası» ile kaydedilmesi usulü geliştirilmiş bulunmaktadır. Bir geminin, fabrika binasının, bir karayolu parçasının ve bunlara benzer yapıların inşa edilmesi, genellikle, birden fazla hesap dönemine sirayet eder ve inşaatı bitirilmiş olan mamul birimi, müşteri tarafından kabul ve ona teslim edilinceye kadar büyük bir maliyet toplamının «yarı-mamul» üzerinde toplanmış olması gerekir. Böyle bir durumda projeden müteahhitin sağladığı hasılâtın, işin tamamlandığı hesap dönemine ait olduğu kuralına sıkı sıkıya bağlı kalmak, bilhassa son dönemde topyekûn faaliyetin ancak çok küçük bir kısmının gerçekleştirilmiş olabileceği göz önünde tutulursa, akla yakın olmayacaktır. Çok eskiden beri tesbit edilmiş olan bu güçlük, bu türlü inşaat işleri için, inşaat

ilerledikçe hasılâtın tahakkuk ettirilerek stok değerleri içinde biriktirilmesini sağlayacak muhasebe usullerinin geliştirilmesi sonucuna ulaşmıştı. Özellikle, taahhüt anlaşmalarında inşaat işinin parça parça kabulü şart koşulmuş ise, bu türlü bir tahakkuk işlemi için esaslı ve özel bir sebep doğmuş demektir.

Gelir Vergisi kanunumuzun 42 inci maddesi gereğince, Türkiye'deki müteahhitler, her iki usulü de kullanabilirler. Ancak, ikinci usulü kullandıkları takdirde, kâr veya zararın yine toplam olarak kesin surette işin bittiği anda tesbit edilmesi ve bu toplam kâr veya zararın inşaat işinin gerçekleştirildiği yıllara, o yıllarda yapılan malzeme ve işçilik harcamalarına oranlı bir şekilde dağıtılması ve vergilendirilmesi gerekir. Her iki usulde de mükellefler her inşaat ve onarma işinin hasılât ve giderlerini ayrı ayrı kayıt ve tesbit etmeğe ve tercih ettikleri usule göre düzenleyecekleri beyannameleri, işin bittiği yılı izleyen yılın mart ayı sonuna kadar vermeye mecburdurlar.

Vergi kanunumuza göre inşaat faaliyetinin gerçekleştirildiği süre içindeki hesap dönemlerinde kâr veya zararın tesbit edilmesine lüzum yoktur. İşin bitiminde hesaplanacak kâr veya zarar inşaat faaliyeti süresindeki hesap dönemlerine sonradan dağıtılacak ve beyannameler ona göre verilecektir.

İnşaat işletmesinin birçok inşaat işini bir arada yürütebileceği, bunların sürelerinin farklı olabileceği ve çok uzun süreler işletmenin kârlılığı hususunda yöneticilerin bilgi sahibi olmadan işi yürütmelelerinin güçleşeceği göz önüne alınınca, Vergi Kanunumuzun verdiği imkâna rağmen, inşaat işletmesinin her hesap dönemi sonunda, takribi de olsa ve birçok tahminlere de dayansa, kârlılığını tesbit etmesinin faydalı olacağı kanısındayız. Burada böyle bir usul anlatılmaya çalışılacaktır.

İnşaat İşlerinde Dönemlere ait Hasılâtın Kayıtlara Geçirilmesi :

Hasılâtın kayıtlara geçirilmesini, inşaat işinin sonuna kadar geciktirmek, yukarda açıklanmaya çalışılan sebeplerle uygun olmadığı için, herhangi bir inşaat işinden inşaat işletmesinin elde edeceği toplam hasılâtı, çeşitli hesap dönemlerine dağıtmayı amaç edinmiş usuller, hasılât toplamının her dönemde gerçekleştirilen inşaat işinin para ile ifade edilebilen değerine oranlı olarak dağıtılması esasına dayanmaktadır. Bu sebeple bu usuller topluluğuna, hasılâtın dönemlere payedilmesinde «üretim esası» adı verilmektedir. Basit bir örnek, usulü daha iyi açıklayabilmeyi sağlayacaktır.

«A» İnşaat İşletmesinin «B» Şehri Belediyesi'ne TL. 1.000.000 ihale bedeli olan bir köprüyü inşa etmeyi yüklediğini farzedelim. Anlaşmaya göre, «A» Şti. tarafından satın alınacak inşaat malzemelerinin

mülkiyeti şirkete ait olacak, ancak malzemeler inşaata konduktan sonra, yarı-mamül inşaat mülkiyeti, otomatikman Belediyeye geçecektir. Yarı-mamül inşaat üzerinde Belediye mühendisleri tarafından tesbit edilmek üzere, bütün inşaat işinin % 30'u bittiği zaman, ihale bedelinin ilk % 25'i, % 60'ı bittiği zaman ikinci % 25'i ve işin % 90'ı bittiği zaman da üçüncü % 25'i «A» Şti'ne ödenecektir. İhale bedelinin son % 25'i ise iş tamamen bitirildiği ve köprünün kat'i kabulü belediyece yapıldığı zaman şirkete ödenecektir. İnşaatın toplam maliyeti «A» şirketi mühendislerince 750.000 lira olarak tahmin edilmiştir. «A» şirketi tarafından ilk faaliyet döneminde gerçekleştirilen işler, aşağıdaki gibidir:

1. İnşaat malzemeleri satın alınmıştır. TL. 180.000 tutan fatura henüz ödenmemiştir.
2. Bu malzemelerden TL. 150.000 tutarındaki kısmı, inşaatta kullanılmıştır.
3. İnşaat işçilerine TL. 45.000 tutarında işçilik, kasadan ödenmiştir.
4. İnşaatte kullanılan makina ve teçhizatın, bu inşaata düşen amortismanı TL. 5.000 dir.
5. Diğer çeşitli giderler, TL. 40.000'sına ulaşmıştır.
6. Yıl sonu itibarile inşaatın % 32'si gerçekleştirilmiştir.
7. Anlaşma gereğince «B» şehri belediyesine TL. 250.000 tutarında fatura kesilmiştir.

Yukarıda yıllık özetleri verilen muameleler şu şekilde kayıtlara geçirilecektir:

| | Borç | Alacak |
|---|-------------|---------------|
| 1. İnşaat malzemeleri alımı : | | |
| İnşaat Malzemeleri | 180.000 | |
| Borç Hesapları | | 180.000 |
| 2. İnşaatte kullanılan malzemeler : | | |
| Yapılmakta olan inşaat (B şehri köprüsü) | 150.000 | |
| İnşaat malzemeleri | | 150.000 |
| 3. Ödenen İnşaat İşçiliği : | | |
| Yapılmakta olan (B şehri köprüsü) | 45.000 | |
| Kasa | | 45.000 |
| 4. İnşaatte kullanılan makina ve teçhizatın amortismanı : | | |
| Yapılmakta olan inşaat (B şehri köp.) | 5.000 | |
| Amortisman İndirimleri | | 5.000 |
| 5. Diğer çeşitli giderler : | | |
| Kasa | | 40.000 |
| Yapılmakta olan inşaat (B şehri köprüsü) | 40.000 | |
| 6. Yıl içinde gerçekleştirilen inşaat kısmı için (ihale bedelinin % 32 si) tahakkuk ettirilen hasılatı : | | |
| İnşaattan Geçici Alacaklar (Borçlular) | 320.000 | |
| İnşaat Hasılatı | | 320.000 |

| | | |
|---|---------|---------|
| 7. Anlaşma gereğince, anlaşma bedelinin % 25 inin ilerde tahsil edilmesi için kesilen faturanın kayıtlara geçirilmesi : | | |
| Alacak Hesapları | 250.000 | |
| İnşaattan Geçici Alacaklar (Borçlular) | | 250.000 |
| 8. Bu inşaatın tahakkuk ettirilen hasılatı ile ilgili maliyet toplamının kayıtlara geçirilmesi : | | |
| İnşaat maliyeti (750.000 x % 32) | 240.000 | |
| Yapılmakta olan inşaat (B köprüsü) | | 240.000 |
| 9. Hasılât hesabının kapatılması : | | |
| İnşaat Hasılâtı | 320.000 | |
| Kar ve Zarar | | 320.000 |
| 10. İnşaat maliyetinin kapatılması : | | |
| Kâr ve Zarar | 240.000 | |
| İnşaat Maliyeti | | 240.000 |

Bu kayıtların sonucu olarak, içinde bulunulan faaliyet döneminin hasılâtı (TL. 320.000) ile bu faaliyet döneminin maliyet toplamı (TL. 240.000) kâr ve zarar hesabında karşılaştırılmış ve o döneme ait kâr, (veya zarar) tesbit edilmiş olacaktır. Bu rakam bu örnekte TL. 80.000 dir. Bundan diğer masraflar (genel idare ve finansman gibi) düşülerek net kâr bulunacaktır.

Köprü bitinceye kadar aynı şekilde gerçekleşme yüzdelerine göre hasılât ve maliyet tahakkuk ettirilerek kayıtlara geçirilecektir. Yapılacak kayıtların mahiyeti aynı olduğundan, burada tekrarlanmasına lüzum görülmemiştir.

Yukardaki örnekte, inşaatın gerçekleşme yüzdesi, hesap kesimi tarihine kadar ihtiyar edilmiş maliyetin önceden tahmin edilmiş toplam maliyete yüzde oranına eşit bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, 240.000 lira, 750.000 liranın % 32'sidir. Genel olarak inşaatın tamamlanma yüzdesinin en iyi ölçüsü'belirli bir tarihe kadar fiilen ihtiyar edilmiş bulunan maliyet kısmının önceden tahmin edilmiş toplam maliyete oranıdır; fakat hasılât ve maliyet yüzdelerinin birbirine uymayacağı hallere de tatbikatta rastlanabileceği şüphesizdir.

İnşaat işleri hasılâtının, iş tamamen bitirildikten ve kat'i kabulü yapıldıktan sonra kayıtlara geçirilmesi usulü de, uygun bir usuldür ve tatbikatta çok yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu tamamen-bitirilmiş inşaat esası, özellikle, bir şirketin aynı zamanda birçok inşaat işlerini yaptığı ve bazı inşaat işleri, her yıl az çok düzenli bir şekilde, bitirildiği hallerde uygun düşecektir. Bundan başka, belirli bir projenin toplam maliyeti hakkında ta'minkâr tahminlerin yapılamadığı durumlarda, bu daha muhafazakâr şeklin uygulanması, daha uygun bulunacaktır.

Yukardaki örneğin şartları altında, hasılâtın bitirilmiş inşaat esasına göre muhasebeleştirilmesi halinde, gerçekleşme yüzdelerine göre hasılât (ve maliyet) dağıtımı yapılmayacak, inşaat, örnek olarak, 3 yıl-

da bitirimişse, üç yıl sonunda ihale bedeli ve inşaat maliyeti karşılaştırılarak toplam kâr veya zarar tesbit edilecektir. Bu durumda inşaat başlamadan veya başladıktan sonra, belediyeden yapılacak tahsilât, avanslar şeklinde muhasebeleştirilecektir. İnşaat yarım-mamûlü, şirket aktifleri arasında gösterilecektir.

İnşaat Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi :

İnşaat maliyetlerini muhasebeleştirmenin amacı, işin yönetiminden sorumlu olanlara, işi idare edebilmesi için gerekli olan bilgileri sağlamaktır. Bu amaçlar şöylece sıralanabilir:

- I. Dönemsel kâr veya zararın, aynı zamanda her birimin kâr veya zararının tayin edilmesi,
- II. Eldeki inşaat malzemeleri ile yapılmakta olan inşaat içine girmiş değerlerin (inşa halinde yarım-mamûl) kontrolü,
- III. Gelecek yıllar faaliyetinin plânlanması,
- IV. Maliyetlerin kontrolü,
- V. Maliyetlerin düşürülmesi,
- VI. Fiat tekliflerinin tayin edilmesi,
- VII. Çeşitli projeler, ya da inşaat metodları arasında yapılacak karşılaştırmalar,
- VIII. Emek kontrolü.

Burada inşaat maliyet muhasebesinin bütün bu amaçları nasıl sağlayabileceği hususunda teorik bir müzakereye girilmeyecektir. Buradaki amacımız, daha ziyade yukarıda inşaat faaliyetlerinin hasilâtı ile ilgili olarak yaptığımız şekilde, inşaat maliyetlerinin toplanabilmesi için geliştirilmiş olan maliyet muhasebesi usullerinden birinin açıklanmasıdır.

Yurdumuzda ve dünyada inşaat maliyetleri, daha ziyade, muhasebe de adına «Parti Maliyetleri Sistemi» denilen bir usulle kayıt ve tesbit edilmektedir. Belirli bir süre içinde imâl edilen birimler sayısının az, her birinin imâl süresinin uzun, birim değerinin yüksek, imâl edilen birimlerin birbirinden az çok farklı olduğu ve her iş veya imâl biriminin ayrı ayrı projeleri yapıldığı, satış fiyatlarının, esas itibarile birimlerin maliyetine bağlı olarak tayin edildiği hallerde uygulanmaktadır. İnşaat işleri, standart pre-fabrike binalar imâli dışında, hemen bütün yukarıdaki vasıfları taşıdığından, maliyetlerin, yapılar, ya da yapı grupları itibarile toplanması, bir işletmedeki maliyet sisteminden beklenen faydaların elde edilmesini kolaylaştırmaktadır. Pre-fabrike binalar imalâtında dahi, eğer yapılar, müşteriden müşteriye değişen belirli özelliklere göre yapılıyorsa, yine parti maliyeti sistemi uygun düşecektir.

Bu sistem içinde imalât partileriyle, (yapılmakta olan inşaat birimleriyle) doğrudan doğruya ilgilendirilebilen inşaat malzemeleri, belirli inşaat birimleri itibarile, ayrı ayrı kayıt ve tesbit edilecektir. O belirli

birim üzerinde çalışanların ücretleri de aynı usule tabidir. İşletmenin belirli bir dönem içinde yapımı ile uğraştığı bütün birimlerle ilgili genel maliyetler ise, belirli esaslara göre bu birimlere dağıtılacaktır. Genel maliyetlerin yapılmakta olan inşaat birimlerine yüklenmesinin, masraflar fiilen yapılmadan önce tesbit edilecek bir esasa göre yapılması, birçok kolaylıklar sağlayacaktır. Genel maliyet unsurlarının fiili miktarları, ancak dönemler sonunda belli olacağından ve fakat işin yönetimi için inşa birimleri toplam maliyetinin dönem sonlarından önce de kullanılması gerektiğinden, önceden tahmin edilen genel maliyet hadlerinin kullanılması lüzumlu olacaktır. Aksi halde dönem ortalarında bitirilen bir inşaat biriminin toplam maliyetini tayin etmek için dönem sonunu beklemek gerekecektir. Oysa, inşaat birimi tamamlanınca teslim edilip, bedeli tahsil edileceğinden, bu beklemeye işin vasfı izin vermeyecektir. Ayrıca, yöneticilerin fiat tahmin ve teklifleri yapabilmeleri için de önceden tayin edilen genel maliyet hadlerine ihtiyaçları vardır.

Bu usulün uygulandığı işletmelerde, imâlât devamsız olduğundan (dışardan iş alındıkça imâlât başlayacaktır) ve stok için imâlât yapılmadığından, işletmenin elindeki makina ve teçhizat ile işgücünün tam olarak verimlendirilebilmesi için plânlama ve kontrol büyük bir önem kazanmaktadır.

Her inşaat birimine göre inşaat maliyetinin toplanması, her birim için ayrı bir «Parti Maliyet Fişi» nin tutulması ile gerçekleştirilecektir. Maliyetler, inşaat biriminin maliyet fişine geçirilinceye kadar birçok gerekli kayıt safhalarından geçecektir. Fakat, inşaat birimlerine göre maliyetlerin toplandığı bir düzen içinde, her proje veya inşaat birimi için tutulacak bu özel maliyet fişi, maliyet sisteminin özelliğini teşkil edecektir. Ayrıca, bu fiş, yöneticinin elinde çok faydalı bir kontrol aleti haline de gelebilecektir. Önce bir örnek verelim:

| İNŞAAT MALİYET FİŞİ | | | | Özet : | | |
|--------------------------|---------|---------------------|-----------------|------------------|-------|-------------|
| Proje No : 1510 | | Müşteri: M.E.B. | | Tahmini | Fiili | Fark |
| Tip : Okul binası | | Miktar : Malzemeler | | | | |
| Başlama tarihi: 1.7.1967 | | İşçilik | | | | |
| Bitiş tarihi : | | Genel Maliyetler | | | | |
| | | Toplam | | | | |
| Malzemeler | | İşçilik | | Genel Maliyetler | | |
| Talep | | İşçi | | Maliyet Hadler | | |
| Tarih | Fiş No. | Tutar | Tarih Kartı No. | Tutar | Tarih | Cinsi Tutar |
| | | | | | | |

Yukardaki tabloya tahmini maliyetler, aşağıda verilecek usullere göre tahmin edilerek geçirilecek, fiili maliyetler, gerçekleştikçe kaydedilecektir. İşin bitiminde proje yapılırken tahmin edilmiş maliyetlerle fiilen gerçekleşen maliyetler karşılaştırılabilecek, bu farkların sebepleri, bu belirli inşaattan ortaya çıkan kâr veya zarar gibi önemli yönetim faktörleri tesbit edilebilecektir. Hammadde ve işçilik maliyetlerinin fiili tutarlarını tesbit ederken karşılaşılabilecek güçlükler, genel olarak maliyet muhasebesinde karşılaşılabilecek güçlüklerden farklı değildir ve maliyet muhasebesinin bu genel meselelerinden burada söz edilmeyecektir. İmalât genel maliyetlerinin fiili miktarları ise, bu maliyetlerin tahmininde kullanılan esasların fiili işçilik, ya da hammadde maliyetlerine uygulanması suretile tesbit edilecektir. Maliyetlerin tahmini ile ilgili açıklamalar, bu noktayı daha belirli olarak ortaya çıkaracaktır.

İnşaat Maliyetlerinin Tahmin edilmesi :

Belirli bir proje için harcanacak inşaat malzemeleri ve inşaat işçiliğinin fizik miktarları, esas itibarile proje mühendisleri tarafından tahmin edilecektir. Bu noktada muhasebeye düşen, alışılmış terimlerle, bu fizik miktarların «kuruşlandırılması» dır. Malzeme ve işçilik maliyetlerinde bu konuda fazla güçlük olmasa gerektir. Çünkü, tahminin yapıldığı anda, bir defa elde cari pazar fiyatları vardır. Geçmiş faaliyet dönemlerinde elde edilmiş malzeme fiyatları vardır. Ayrıca, gelecek dönemde, yani projenin fiilen gerçekleştirileceği zaman içinde fiyatların ne yönde gideceği hususunda mühendislerle muhasebecilerin tahminleri vardır. Bunlardan yararlanılarak, projenin gerçekleştirileceği süre içinde yürürlükte olacağı tahmin edilen malzeme fiyatları ile ücret hadleri tahmin edilerek miktarlar kuruşlandırılabilecektir. Bu tahminler yapılırken, kullanılacak malzemeler ile işçilerin vasıfları göz önünde bulundurulmalıdır.

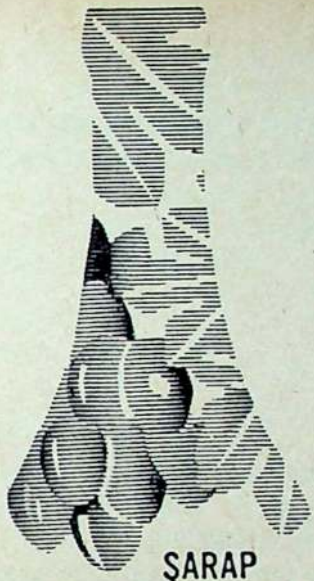
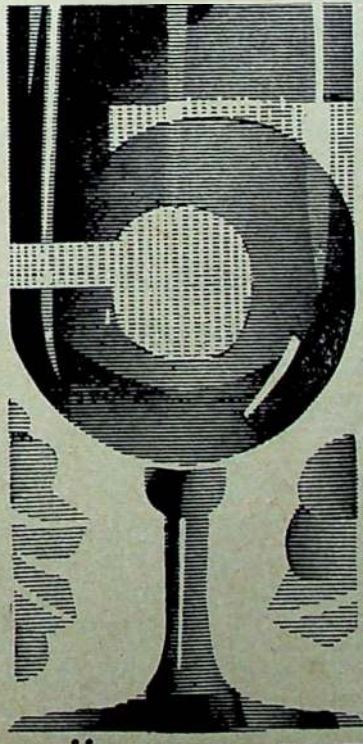
İnşa edilen her birim, bir diğerinden çok farklı ve inşaat faaliyeti de kesikli olduğundan (mükerrer olmadığından) bu konudaki asıl güçlük imâlât genel maliyetleri tahmini hadlerinin tesbit edilmesidir. Bu hadlerin, inşaat işçiliği, inşaat işçilik maliyetleri toplamı, hammadde maliyetleri toplamı, ya da hammadde ve işçilik maliyetleri toplamına dayatılması mümkündür. Diğer bir deyişle meselâ, her inşaat işçiliği saati başına 10 lira veya her inşaat işçiliği maliyeti lirasına bir buçuk lira gibi hadler tayin edilmesi gerekli olacaktır.

Bu türlü hadlerin tayin edilebilmesi için, inşaat işletmesinin tecrübesinden başka yardımcı yoktur. Geçmişte bu türlü maliyetler, vasıtasız maliyetlerin ne türlü bir oranını teşkil etmişse ve bu genel maliyetlerin toplamları ilerde ne seviyelere çıkabilecekse, buna göre hadler tayin edilebilecektir.

TRAKYA BUZBAĞ NARBAĞ KALEBAĞ ÜRGÜP

Şahin

İMİALATINDA



ŞARAP

Ş Ö H R E T
T. C. TEKEL İDARESİ

(Basın : 18157)

TÜRK ÖZEL HUKUKUNA GÖRE ÇEKLE BORÇLANMA EHLİYETİNİN ŞAHSİ UNSURU VE TASARRUF MEVDUATI HESAPLARINDA UYGULANMASI

A. Hulusi NASUHOĞLU
(T. Ticaret Bankası Müfettişi)

1. Giriş :

Banka Dergisince, ülkemizde, çek kullanılışını yaygın bir duruma getirmek için yayın yoluyla yoğun bir çalışmaya girişilmiştir. Bu çaba ve çalışmalar, yalnız bankacılık mesleğine değil, ülkemiz ekonomisine de çok yararlı olan bir yöntemi getirmek gibi yüksek bir amaca hizmet ettiği için övülmeğe fazlasıyla lâyıktır. Başarılı olmasını ve istenilen sonuçları vermesini gönülden dilemek gerekmektedir.

Ancak, üzüntüyle görülmektedir ki, bu yayınlar, uygulamadan henüz istenilen yansıma ve karşılığı bulamamıştır. Ortada, yalnızca, bir iki bankaca uygulanmaya başlanan seyyah (gezgin) çeklerine benzer sınırlı birkaç davranışa rastlanmaktadır. Bu yazıda ülkemizde çek kullanılışını yaygın duruma getirmek amacı içersine giren ve herkesçe bilinen «Çekle Borçlanma Ehliyeti» kısaca ve özetle tekrarlanmağa çalışılacaktır.

2. Çekle borçlanma ehliyeti (Yeteneği) :

Çekle borçlanma ehliyeti Türk Ticaret Kanunu'muzla açık bir hükme bağlanmıştır. Konumuzla ilgili bulunan bu hüküm, üzerinde tartışma ve yoruma ihtiyaç göstermiyecek kadar açık ve kesindir.

Türk Ticaret Kanunu madde 582 de aynen şöyle denilmektedir: «Akit ile borçlanmaya ehil olan kimse; poliçe, çek ve bono ile borçlanmaya da ehildir». Görülüyorki, anılan kanun kambiyo senetleri yani poliçe, çek ve bono ile borçlanma ehliyetini umumî hükümlere atıf yapmak suretile çözümlemiş; bunlarla borçlanma ehliyeti konusun - da özel ve münhasır bir kural ortaya koymamıştır. Başka türlü bir söyleyişle adi ve tacir kimse ayrımı yapmamıştır.

Yazıda kullanılan kısaltmalar:

TK. Ticaret Kanunu, MK. Medenî Kanunu ifade etmektedir.

3. Tüzel kişiler :

Yukarıda gösterilen maddede «kimse» deyim ve kavramı geçmektedir. Bununla «şahıs» kavramı kastedilmektedir. Hukuk dilinde ise şahıs deyimi hak sahibi anlamına gelmektedir. Bunlarda iki büyük guruba ayrılır ve bu arada düzenlendikleri hukuk dallarına göre de bölünürler. İlk büyük bölünme, (I) hakiki şahıslar (gerçek kişiler), (II) Hükmi şahıslar (Tüzel kişiler) dir. Şimdi, burada, konuyu uzatmamak için tüzel kişileri kısaca göstermeğe çalışalım:

A. Medenî hukuk tüzel kişileri :

- a. Cemiyetler (dernekler),
- b. Vakıflar (tesisler)

B. Ticaret hukuku tüzel kişileri :

- a. Kollektif şirket,
- b. Komandit şirket,
- c. Anonim şirket,
- d. Limited şirket,
- e. Kooperatif şirket,
- f. İktisadî devlet teşekkülleri ve müesseseleri,
- g. Özel kanunlarla kurulmuş ve özel hukuk hükümlerine tabi tutulmuş kamu kuruluş ve kurumları,

C. Diğer tacirler :

- a. Donatma iştiraki (TK. m. 953-970),
- b. Yapı ortaklığı (TK. m. 971).

D. Kamu hukuku tüzel kişileri :

- a. Devlet,
- b. İller,
- c. Belediyeler,
- d. Köyler.

Donatma iştiraki, tüzel kişiliği haiz değildir. Yalnız tacir sayılmıştır. Yapı ortaklığı da tüzel kişi değildir. Tacir olduğuna dair de açık bir hükme rastlanmamaktadır.

Yukarıda dökümü yapılan kuruluşlardan, biraz önce belirtilen ikisi dışarı tutulmak suretiyle, diğerleri tüzel kişiliği veya Osmanlıca deyimıyla hükmi şahsiyeti haizdir. Bilindiği gibi, «Hükmi şahıslar (Tüzel Kişiler), cins, yaş, hısımlık gibi yaratılış icabı olarak insana has olanlardan maada bütün hakları iktisap ve borçları iltizam edebilirler. (MK. mad. 46). Öyleyse, uzun açıklamalara gitmeden kısaca söyleyebilirizki, bütün tüzel kişiler, hakları iktisap ve borçları iltizam etmek

yetkisine sahiptirler. Bu arada özellikle kambiyo senetleri ve bu meydana çekle borçlanma ehliyetini de haizdirler. Böylece Türk Ticaret Kanunu madde 582 de geçen «Akitle borçlanmaya ehil olan kimse»lerden bir gurubu tüzel kişilerdir. Bunlar da yukarıdaki A, B, D gurupları içersinde gösterilmiştir.

4. Gerçek kişiler :

Kambiyo senetleri ve bu arada çekle borçlanma ehliyeti olan kimşelerin diğeri gurubu da gerçek kişiler (Hakiki şahıslar) dir. «Medeni hakları kullanmağa selâhiyettar olan kimse iktisaba da iltizama da ehildir (MK. m. 9). Mümeyyiz olan reşit medeni hakları kullanmağa selâhiyettardır (MK. m. 10). Rüşt onsekiz yaşın ikmalıyla başlar. Evlenme kişiyi reşit kılar (MK. m. 11). Mahkemeyi asliyece kazaî rüşte karar verilebilir. (MK. m. 12).

Bu durum karşısında, özetlemek gerekirse, gerçek kişilerden,

I. Mümeyyiz ve reşit olanlar,

II. Evlenme ile rüşte erenler,

III. Kazaî yolla rüştüne karar verilenler,

Türk Medeni Kanunu'nun 9 uncu maddesi deyimiyle «İktisaba da iltizama da ehildir. Böylece Türk Ticaret Kanunu madde 582 deki deyimle «Polçe, çek ve bono ile borçlanmaya da ehildir.»

Sonuç olarak söyleyelim ki, bütün tüzel kişilerle yukarıda gösterilen gerçek kişiler, iktisaba ve iltizama yani alacaklanmaya ve borçlanmaya ehil oldukları gibi bu arada kambiyo senetleri ve özellikle çekle de alacaklanmak ve borçlanmak ehliyetine sahiptirler. Bunun için özel hukukda şahsi unsurla ilgili bulunan başka türlü bir sınırlama, adi kişi ve tacir kişi diye bir ayırma yoktur.

Bu sırada şunu da belirtmek gerekir ki, tüzel kişiliği olmayan donatma iştiraki, yapı ortaklığı ve adi şirketler de çekle borçlanmak ve alacaklanmak yetkisine sahiptirler.

5. Tasarruf mevduatı hesaplarında çekle borçlanma ehliyeti :

Yukarıdan beri açıklanmağa çalışıldığı gibi, akitle borçlanmaya ve alacaklanmaya ehil olan, yani kullanma selâhiyet veya yetkisine sahip olan herkes, kambiyo senetleri ve bhusus çekle borçlanmaya da ehildir. Bunun için adi kişi ve tacir kişi olmanın hiç bir önemi ve etkisi bulunmamaktadır. Yeterki, medeni hakları kullanma yetkisi olsun.

Bu itibarla, açılmış bulunan bir tasarruf mevduatı hesabı dolayısıyla de hesap sahibinin bir çek keşide etmesi, bunu diğeri bir kimse emrine düzenlemesi, onu devir ve ciro etmesi ve bu suretle borçlanması ve alacaklanması mümkündür.

Özel hukukla ilgili mevzuatımızın bu kadar elverişli olmasına rağmen bankalarımızı tasarruf mevduatı hesapları için çek vermekten alıkoyan bazı sebebler vardır ki, bunlar da özet olarak şunlardır (I); Bilindiği gibi bankacılık ülkemize Batı'dan gelmiştir. Bunlardan bazılarında kambiyo senetleri ile borçlanmak ve alacaklanmak ehliyeti tacir gibi belli kişilere inhisar ettirilmiştir (II). Kambiyo senetleri ile ilgili bulunan hükümler ülkemizde olduğu gibi diğer bazı ülkeler kanunlarında da ticaret kanunları içersinde yer almıştır. Bu durum kambiyo senetlerinin sırf tacirlere mahsus bir kullanılma imkânına sahip olduğu yanılmasını doğurmaktadır (III). Çeklerin yalnız tacirler tarafından kullanılabilceği alışkanlığı yerleşmiştir (IV). En nihayet bunların kötüye kullanışlara elverişli olmasından korkulmaktadır.

Sonuç olarak belirtmeliyiz ki, özel hukuk mevzuatımızla çek kullanılacak şahıslar bakımından şumullü bir usul ortaya konulmuş olduğuna, tacir ve adi şahıs diye bir ayırım yapılmamış bulunduğuna göre, bu önemli konu, bankalarımız ve Bankalar Birliğimizce cesaretle ele alındığı, kötü kullanışlarını önlemek bakımından bazı yeni kurallar getirildiği ve banka bünyelerinde de rizikoları karşılamak için bazı fonlar ihdası yoluna gidildiği takdirde, doğacak bazı özörlere bakışla, sağlanacak yararların, hem bankalar ve hem de ülkemiz bakımından bunları zamanla yok edip durumu gayet lehe çevireceği kanaati beslenmektedir.

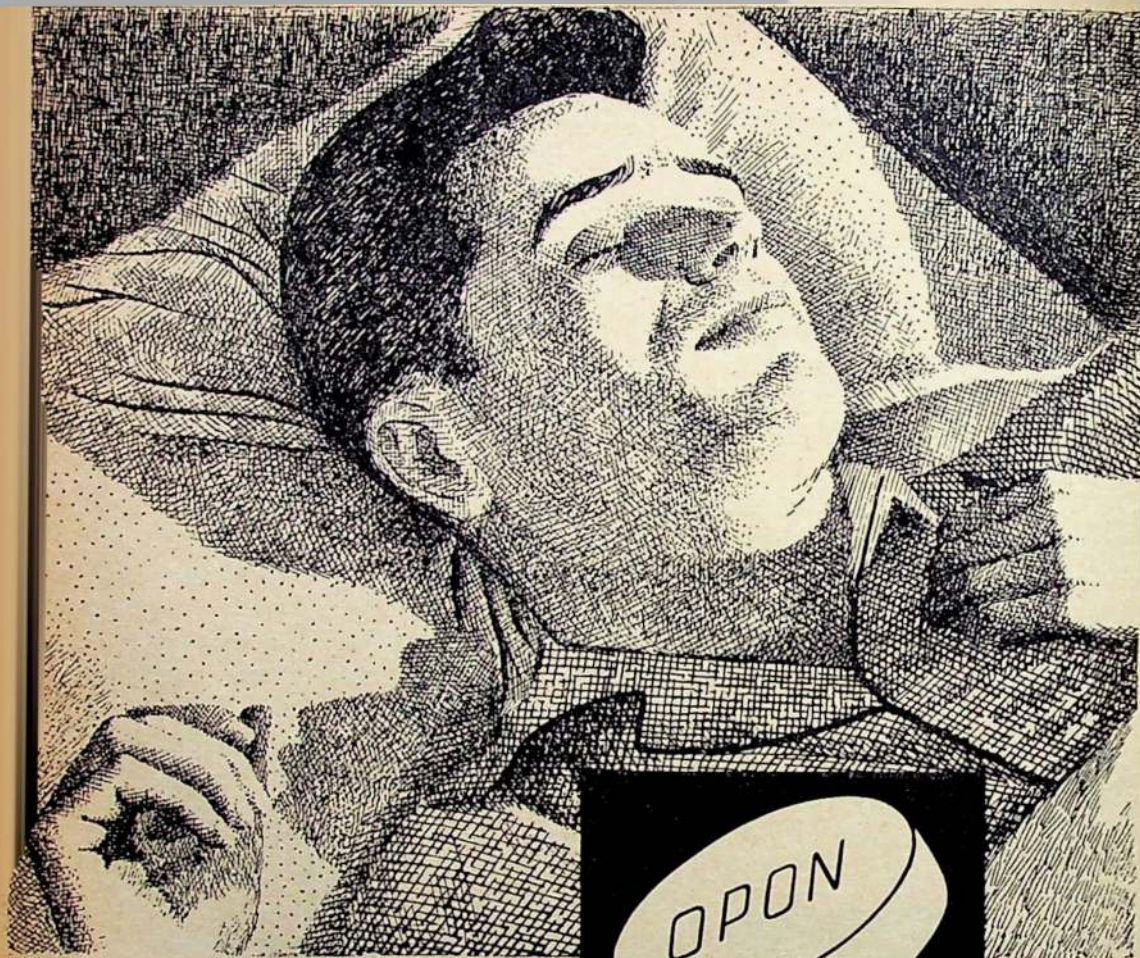
Sizin Bankanız



H
TÜRKİYE
HALK
BANKASI

Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

(Basın: 28408 - A - 21630)



BİR ADET

OPON

sizi
HUZURA KAVUŞTURUR

Boş yere ıstırap çekmeyiniz

OPON,
baş, diş, adale, lumbago,
romatizma ve sinir
ağrılarını teskin eder.

OPON,
günde 6 tablete kadar
alınabilir

(Yeni Ajans: 2787)

SENTETİK ELYAF VE İPLİKLER

A. Cemâlettin YURDAKUL
(T. İş Bankası İstanbul
İstihbarat Müdürlüğü
Servis Şefi)

1927-1930 yıllarında Amerikan sanayiindeki büyük kriz esnasında pamuk ipliği ve pamuklu dokuma otoritelerinden Fransız asıllı Bay Du Pont, diğer sanayiciler gibi gerekli tedbirlere baş vurmuş ve bu arada bir kısım işçilerine yol vererek bazı tesislerinin faaliyetini tatil etmiştir. İç piyasanın menfi şartları karşısında düşük fiatlarla ihracat yaparak stoklarını eritmeyi düşünen Du Pont bu hususta da Japonya'nın dampingi ile karşılaşmıştır. Bu olay karşısında işçi tasfiye faaliyetini artırmış ve bütün tesisleri tamamen durmuştur. Büyük bir yeise kapılarak zaman zaman sinir krizleri geçirmesine rağmen Du Pont, haris, hırslı ve bilhassa yaratıcı kabiliyeti olan bir insandır.

Pamuk istihsalı tabiat şartları ile çok ilgili olup iyi mahsul olan yıllarda fiatlar düşüyordu. Uzak Doğu Ülkelerinde işçilik Amerika'dan daha ucuz olduğu için bu memleketlerin rekâbetinden kurtulmak oldukça güçtü. Bu durum karşısında pamuğun yerini alabilecek bir şey bulmak, yapmak lâzımdı.

Bütün aleyhteki iktisadi şartlara rağmen Bay Du Pont ayırdığı bir miktar para ile dört veya beş kimyager tutarak onlara şu emri verdi:

— Bana bir sun'i elyaf yapacaksınız.

Uzun zaman çalışan kimyagerler nihayet yapmağa muvaffak oldukları elyafı yumak halinde bir tepsi içinde Bay Du Pont'a sundular. Du Pont tepside bir avuç elyaf alıp inceledi ve işinde başarıya ulaşmış bir eda ile elyafı parmakları arasında sıkarken ağzından şu mealde bir cümle döküldü:

— Şimdi size dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceğim. İşte bu cümleyi meydana getiren kelimelerin baş harfleri bir araya gelince NYLON doğdu.

Bu hikâyenin ne derece doğru olduğunu bilmiyoruz, ama ilk zamanlar şüphe ile karşılanan nylon mamülleri zamanla yerini bulmuştur. Amerika'da paraşüt imâlinde ipeğin yerini almış ve 2. Dünya harbi ile kendisini bütün dünyaya kabul ettirmiştir.

Nylonun esası karbon bileşimi olup ilk ham maddesi petrol ve kömürden çıkarılır (Caprolactame). Kopralaktaam adı verilen bu madde ayrı bir tesiste kimyevi muameleye ve muhtelif derecelerde hararete te tabi tutularak Polietilen veya Poliamid denilen tanecikler elde edilir. Sanayide buna cips ve bu muameleye de polimerizasyon denmektedir.

Nylon iplik fabrikalarında cips, şakuli istikamette, basınçlı kazanlarda eritilir ve tazyik ile delikli disklerden geçip muayyen hararetle bir kanaldan akarak masuralara hafif bir büküm ile sarılır. Disklerdeki delik adedi kadar elyaf bükülerek ipliği meydana getirir. Bu deliklerin adedi ve kutru ipliğin denyesini tayin eder. İplik, ufak numaralı denyelerde ince olup kalınlaştıkça numarası büyür, 100 denyeden yukarı numaradaki ipliklere sanayi ipliği de denir.

Bursa'da Sentetik İplik Sanayi A.Ş. (Sifaş) 100 denyeye kadar nylon iplik imâl etmektedir. İstanbul'da Senteks Tekstil Ticaret ve Sanayi A.Ş. 1968 başında ilk mamüllerini piyasaya arz etmiştir. İslon Sentetik İplik Sanayi A.Ş. fabrikaları halen inşa halindedir. Sifaş tevsî mahiyetinde polimerizasyon tesisini kurmaktadır. İslon bu tesisle birlikte faaliyete geçecektir.

Nylonun istihlâk sahası oldukça büyük olup, günden güne genişlemektedir. Çeşitli hallerde kullanılış sahalarını şöyle sıralayabiliriz:

a) **Elyaf Halinde** : Büküm verilmemiş nylon iplik yıkanıp kesilerek elyaf haline getirilir. Elyaf şraygarn iplik imâlinde ve kamgarn, trikotaj ipliği imâlinde sertlik ve mukavemet temini için ve pamuk ipliği imâlinde kısmen karıştırılarak kullanılmaktadır.

b) **İplik Halinde** :

- 1 — Kadın iç çamaşırları (Jarse kumaş imâli),
- 2 — Kurdelâ, (şerit ve iğ şeridi),
- 3 — Kadın çorabı (ince lüks çorap),
- 4 — Gömleklik kumaş,
- 5 — Astarlık kumaş (Memleketimizde sof astarlık kumaş daha çok floştan imal edilirken 1967 yılında nylon iplik fiyatının düşmesi ile bu sahaya girmiştir. Floş'a nazaran rutubete karşı mukâvim olduğundan tercih edilmektedir),
- 6 — Kadife kumaş (Grafaj makineleri ile memleketimizde yeni yeni yapılmaya başlanmıştır.
- 7 — Dantel Sanayi (Örme ve işleme) ve tül perde,
- 8 — Dikiş ipliği, muhtelif iplikler ve halat,
- 9 — V kayışları ve konveyör imalinde,
- 10 — Oto lâstiği imâlinde,
- 11 — Branda, paraşüt, yelken, bayrak gibi muhtelif kumaş imâlindedir kullanılmaktadır.

c) Mus halinde :

Nylon iplik ayrı bir tesiste muayyen bir harareten geçirilerek elâstikiyet kazandırılır ki buna mus iplik denir. Bu halde bilhassa erkek çorabı imâlinde kullanılmaktadır. Ayrıca kadın çorapları da yapılmaktadır.

ç) Tekstürize halinde :

Mus ipliğin elâstikiyeti tekstürize fikse ameliyesi ile giderilerek trikotaj ve döşemelik kumaş imâlinde kullanılmaktadır. Halen Almanya'da bu ipliğin büyük kısmı halı imâlinde kullanılıyor.

Diğer bir sentetik elyaf Dimetil teraftarat ile alkol karışımından elde edilen Polyester esaslı elyaftır. Nylona nazaran değişik hususiyeti ve dayanıklı oluşu sebebiyle tekstil sahasında daha çok kullanılmaktadır. Devamlı (Continue) ve devamsız (Discontinue) elyaf olarak iki türlü imâl edilmektedir. Memleketimizde Adana'da kurulmakta olan Sasa müessesesi devamsız elyafı, Bursa'da kurulmakta olan (Polilen Sanayi A.Ş.) devamlı elyafı yapacaktır.

Piyasaya terilen, tergal, trevira, terital, diolenloft, dakron v.s. isimlerle çıkmış muhtelif elyaf ve ipliklerin hepsi polyester esaslıdır. Kullanılış sahalarını aynı şekilde inceleyelim.

Elyaf Halinde :

% 55 elyaf ve % 45 yün karışımı ile yapılan ipliklerden bugün terilen dediğimiz kumaşlar imâl edilmektedir. Bu nisbet batı memleketlerinde uzun labratuar tecrübeleri neticesi elde edilmiştir. Bu zamana kadar Memleketimizde muhtelif karışımli ipliklerle imâl edilen kumaşlar terilen namı ile satılmış olup % 45-55 nisbeti bazı kumaş imalâtçıları tarafından yeni yeni ilân edilmektedir.

Pamuk ile % 67 nisbetinde karıştırılarak gömleklik kumaştan par-desülük kumaşa kadar imalât nevi olan iplikler yapılmaktadır. Tergal veya Dakron yahut terilen ismi ile satılan gömlekler bu nevi iplikten dokunan kumaşlarla yapılmaktadır.

Bu kumaşların bilhassa buruşmamasını temin eden poliester elyaf aynı hassasiyetinden dolayı kravatlık kumaş imâline de girmiştir.

Aynı nisbette viskon ile karıştırılarak yapılan iplikten yazlık elbiselik kumaşlarda dokunmaktadır.

İplik Halinde :

Memleketimizde bilhassa tül perde imâlinde kullanılmaktadır. Ayrıca kumaş dokunmasına iplik olarak ilâve edilerek kalite yaratılmaktadır. % 100 poliester iplikten imâl edilen kumaşlardan ski elbiseleri yapılır.

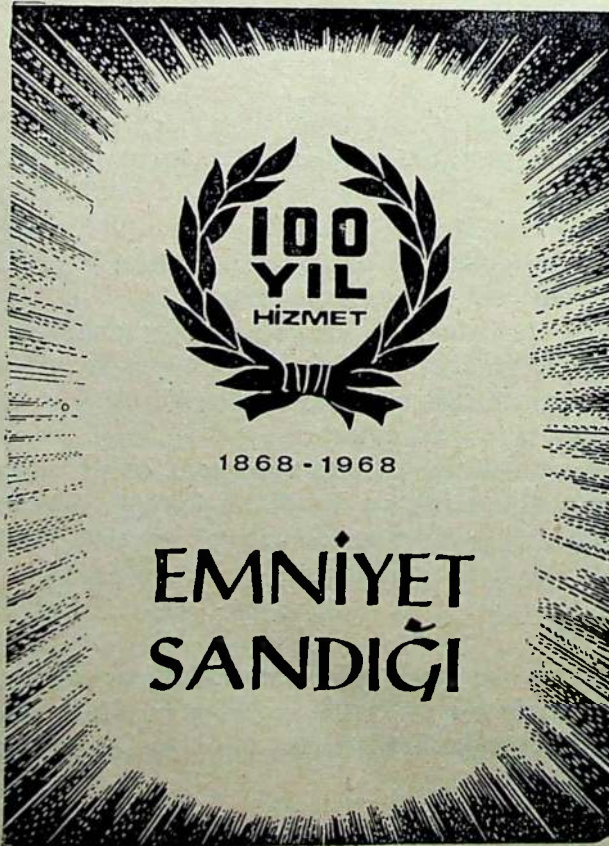
Tekstürize Halinde :

Tamamen trikotajda kullanılmaktadır. Bilhassa lüks hurka ve elbiseler yapılmaktadır.

Üçüncü sentetik iplik akrelikten temin edilen orlondur. Hemen hemen tamamen trikotaj sahasında kullanılmaktadır. Memleketimizde orlon imâl edilecek fabrikanın kurulması için özel sektör teşebbüse geçmiştir.

Dünyada insan nüfusu her yıl biraz daha ve dolayısıyla giyim ihtiyacı da aynı nisbette artmaktadır. Bu ihtiyacı karşılayacak pamuk ve yün üretiminin aynı artışı göstermesi her halde beklenemez. Bu sebeple sentetik elyaf ve ipliklerin sahasının her gün biraz daha genişlemesini tabii olarak karşılamak lâzımdır.

Memleketimizde 1967 yılında 6000 ton civarında sentetik elyaf ve iplik kullanılmıştır. Devlet Plânlama Teşkilâtı 2. beş yıllık devre sonunda sentetik elyaf ve iplik üretiminin 19000 tona çıkarılmasını öngörmüştür. Bu miktar yalnız bugünkü kullanılış sahalарına göre hesaplanmış olsa gerektir. 2. plân devresinde yeni tüketim alanlarının açılması halinde 19000 ton her halde kâfi gelmeyecektir.



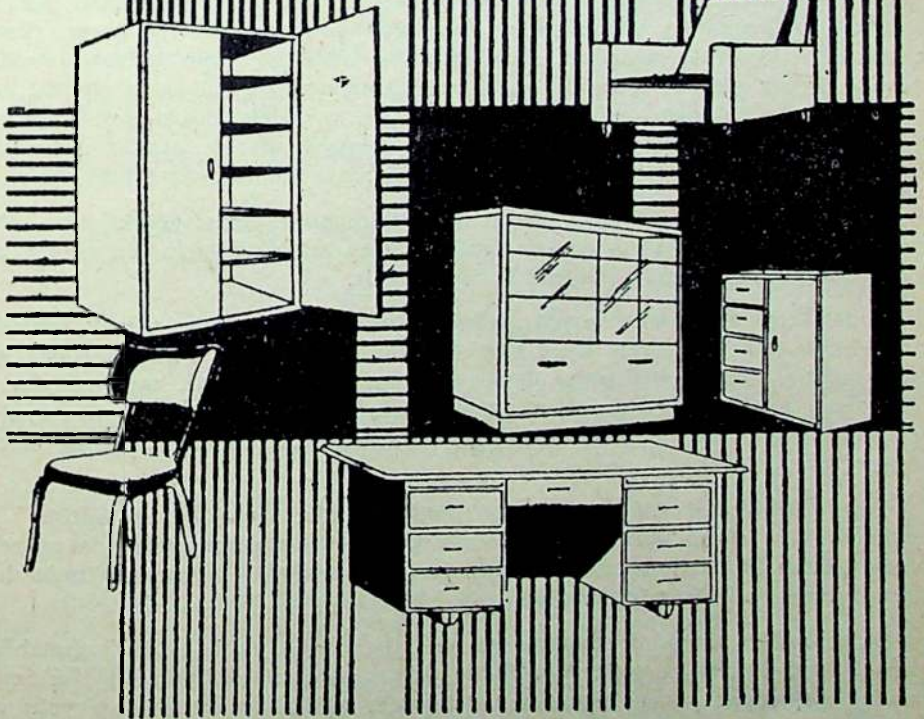


ÇELİK BÜRO MALZEMELERİ

ÇELİK HASTANE EŞYALARI

GAZINO, ÖTEL ve KAFETERYA
MALZEMELERİ

BÜRO KUR



Adres : İSTIKLAL CAĞDESİ 347/1 Telgraf : BÜRO KUR — İSTANBUL
Telefon : 44 93 37 - 44 89 55

İKTİSADÎ VE MALÎ KONJONKTÜR

Hazırlayan: Dr. Mustafa A. AYSAN

İş Hayatı

İş hayatımız yine para sıkıntısı içindedir. İnşaat faaliyeti önceki tahminlerimize uygun olarak hızlanmış, inşaat malzemeleri fiatlarında önemli artışlar olmuştur. Fakat, çalışan nüfusumuzun % 70'ine geçim sağlayan tarım sektöründe üreticinin eline henüz satın alma gücü geçmemiş olduğundan, bazı sanayi dallarında düşen satışlar, döner sermaye imkânları dar olan işletmelerimizi, her yılın Mart-Ekim döneminde ortaya çıkan «Para Darlığı» meseleleriyle karşı karşıya bırakmıştır. Özellikle mensucat sanayiinde, bu malî sıkıntının şiddeti büyük olmuştur. Bunun sebebi, pamuklu mensucat alanında yılbaşındanberi sözünü ettiğimiz yüksek ve yükselen mal stokları ile alacakların vadelerindeki uzama ve tahsilâtında karşılaşılan yavaşlamadır. Stokları eritmek ve alacak tahsilâtını hızlandırmak için önemli iskontoların yapılması, bu alandaki kârlılığı da etkilemiştir.

Sıkıntıyı gidermek amacıyla devlet adamlarımızın yapması gerekli olan, devlet harcamalarının hızlandırılmasıdır. Ancak, devlet adamlarımızın bu sırada daha ziyade seçimlerle meşgul oldukları görülmektedir.

Bununla birlikte, para darlığı geçicidir. Stokları eritme ve alacak tahsilâtını hızlandırma gibi tedbirlerle Eylül-Ekim aylarına ulaşılabilirse, ondan sonra para, bollaşacaktır. Seçimlerden sonra devlet harcamaları hızlanacak, tarım aileleri eline geçecek satınalma gücü sanayi mamullerine harcanacaktır. Her yılın aynı döneminde ortaya çıktığı için aslında iş adamlarımızın bu sıkıntıya alışkın olmaları gerekir.

Tarım ürünlerini etkileyen ve son günlere kadar Anadolu'nun bütün bölgelerinde hüküm süren kuraklık, ortaya çıkan para darlığı konusunda iş adamlarımızda gerektiğinden fazla endişeler yaratmıştır: Ya Eylül-Ekim sıralarında da işler açılmazsa halimiz ne olur? diye.

Bu sıkıntının önemini büyütmemek gerekir. Hattâ, malî imkân bulunabildiği takdirde, müşterilerinin çoğu Anadolu'da olan sanayi alanlarında Eylül-Ekim aylarında başlayacak yüksek satışları düşünerek, stokların arttırılması yolu dahi seçilebilir.

Çünkü, kuraklık, daha ziyade, pamuk mahsulüne zarar vermiştir. Son yağmurlardan sonra alınan bilgilere göre kuraklığın hububata verebileceği zararlar önemli ölçüde giderilebilmiştir.

Bu düşük konjonktür devrinde, iş adamlarımız, eğer para peşinde koştuktan zaman ayırabilirlerse, faaliyet maliyetlerinin düşürülmesi için gerekli tedbirleri de almalıdırlar. Bu tedbirlerin işçilerin işten çıkarılması şeklinde yapılmaması şarttır. Çünkü Eylül'de onlara ihtiyaç duyulacaktır; ihtiyaç ortaya çıkınca, yeni işçi almak, iş ne kadar vasıfsız emeği gerektirse de, işçi işe alışincaya kadar verimli çalışmayacağı için, maliyeti çok yüksek olan bir usuldür.

Her yılın bu belirli döneminde ortaya çıkan bu para darlığını kökünden çözümlenmeğe şüphesiz imkân vardır. Bunun uzun vadeli çözüm yolu, işletmelerimizin orta ve uzun vadeli döner sermaye ihtiyaçlarının, onlara sağlanacak uzun vadeli kaynaklarla karşılanması imkânlarının yaratılmasıdır. Aşağıda rakamları verileceği gibi, Yurdumuzdaki uzun vadeli kredi kaynaklarının önemli bir kısmı, devlet sektörü tarafından kullanılmaktadır. Özel işletmelerimize uzun vadeli krediler sağlayan Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ile Halk Bankası'nın kaynakları, ihtiyaçlara nazaran çok düşük kalmaktadır. Ticaret Bankalarımız, geleneksel olarak orta ve uzun vadeli krediler vermemektedir. Bu şartlar altında, işletmelerimizin uzun vadeli döner sermaye ihtiyaçlarını karşılamak için, geriye kalan tek yol ortakların kendi kaynaklarıdır. Bunun da sınırlı olmasına sebep olan temel ekonomik faktörler vardır.

Son yıllarda sermaye piyasasındaki hızlı gelişmeler, büyük anonim şirketler için çok yeni ve yararlı bir yol açmıştır. Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerimizin bu konudaki problemlerine çözüm yolu bulmak, bu türlü işletmelere açık olan uzun vadeli kredi imkânlarının yaratılmasıdır.

Bu konuda küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin yöneticilerine açık olan ve gerçekleştirildiği takdirde büyük faydalar sağlayan bir yol daha vardır: Birleşme suretile büyüyecek teşebbüsler için, kredi ve finansman imkânları çok genişleyecektir.

Şirketleşme ve birleşme konusunda yayınlanan resmi istatistikler, bu konuda iyi incelemeler yapılmasını güçleştirmektedir. Örnek olarak, bu istatistiklerden, halen Türkiye'de faaliyette bulunan çeşitli şirket sayılarını öğrenmeye imkân yoktur. Fakat bizim bir vesile ile öğrendiğimize göre, halen Türkiye'de faaliyette bulunan Anonim şirket sayısı, 1050 civarındadır.

Bu sayı, bize göre, çok düşüktür, anonim şirket şeklinin işletmelerimize sağlayacağı faydalar, bu sayıyı yükseltmenin sadece teşebbüs sahiplerine değil, bütün ekonomiye faydalı olacağını göstermektedir.

İflâslar — Protestolar

Her yılın bu aylarında iflâslar ve protestoların arttığı görülür. Son ayın ekonomik gazete haberleri arasında iflâslar ve protestolu senetlerin hızla artmakta olduğu yer almıştır. Tesbit edebildiğimiz gayriresmî bir orana göre geçen yıl, faaliyetine son veren sermaye şirketlerinin sayısı, yeni kurulanların % 83'ü kadardır. 1968'in bu aylarındaki kredi darlığı yüzünden iflâsların ve protestolu senetlerin artmış olacağı tahmin edilebilir. Eylül'e kadar alacağı bazı tedbirlerle sıkıntıyı geçiştirebilen firmalar için ondan sonrası iyi görünmektedir. O zamana kadar gelecek günler, sıkıntılı olacaktır.

İşsizlik :

İnşaat ve tarım alanında işçi taleplerinin artmasına rağmen, imâlât sanayii

alanında çalışanlar için işsizlik artmaktadır. Bu konuda elde edebildiğimiz rakamlar, İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun yayınladığı ay sonları itibarile kayıtlı işsizler sayıdır. Elde edilebilen Ocak 1968 rakamı, bir yıl önceğine nazaran % 20'ye yakın oranda fazladır. 1968'in sonraki aylarında bu rakamın yükselmiş olacağı tahmin edilmektedir. İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun hizmet plânına giren tarım dışı büyük iş yerlerindeki istihdam hacmi, 1967 Aralık ayından itibaren düşmeye başlamıştır. 1967 Aralık ayı sonu itibarile 871.409 kişiye yükselmiş olan istihdam hacmi, bir önceki ay rakamından 2.488 kişi azdır. Bununla birlikte bu istihdam hacmi, 1966 sonu itibarile verilen istihdam hacminden 132.952 kişi veya % 18 daha fazladır. 1967'de Batı Avrupa'daki ekonomik krizin hafiflemesi sebebiyle, Ocak 1968'de yurt dışına gönderilen işçi sayısı, bir önceki aydaki rakamdan % 56,2, 1967 Ocak'ından % 52,2 daha fazla olmuştur.

Para, Mevduat, Kredi Hacmi

Daha önceki tahminlerimize uygun olarak tedavüldeki banknot miktarı Mart ayı başı itibarile, yılbaşındaki miktardan TL. 1.860 milyon veya % 8 civarında bir düşüş göstermiştir. Bu düşüşün temel sebeplerinden biri, konvertibl (diğer yabancı paralarla kolayca değiştirilebilir) döviz mevcutlarındaki azalmadır. Bununla birlikte Mart ayı başındaki banknot hacmi, bir yıl önceki seviyeye nazaran % 11,2 oranında artmıştır. Elimizde Nisan ve Mayıs aylarına ait rakam olmamakla birlikte bu artışın Nisan sonuna kadar devam edeceği tahmin edilebilir. Bundan sonra gerileyecek olan banknot hacmi, Haziran başından itibaren yavaş ve seçimler atlatıldıktan sonra daha hızlı olmak üzere genişleyecektir. Para arzının gelişmeleri, aynı eğilimleri izleyecektir.

Mevduat hacmi, 1967 Kasım'ındaki düşmeden sonra artmaya devam etmektedir. Toplamının 20 milyarı aştığı söylenebilirse de, 1967 Kasım'dan sonraki fiilen gerçekleşen rakam, henüz yayınlanmamıştır. Önümüzdeki aylarda mevduat hacmindeki gelişmeler, banknot ve para arzındaki gelişme eğilimlerini izleyecektir.

İçinde bulunduğumuz aylarda kredi hacmindeki genişleme çok yavaşlamıştır. Kredi taleplerinin çok yükseldiği Mart-Nisan-Mayıs dönemindeki bu gelişme, para darlığının önemli sebeplerindendir. Yukarıda belirtildiği gibi, T.C. Merkez Bankası kaynakları ile kredi genişlemesi yaratmak, etkili ve uzun vadeli bir çözüm yolu değildir. İş hayatının asıl problemi, bu aylarda inşaat malzemeleri imâl eden sanayi dalları haricinde kalan imâlât sanayii mamullerine talebin düşmesi sonucunda satış hasılatındaki düşmenin yarattığı döner sermaye ihtiyaçlarının orta ve uzun vadeli kredilerle karşılanması imkânlarının yaratılmamış olmasıdır. Sınai Kalkınma Bankası'nın yaptığı bir anketin sonuçları bu ekonomik olayı açıkça belirtmektedir:

18 sınaî müesseseye ait satışlar ve 15 müesseseye ait stokların yıl içindeki seyri

| | Satışlar (Milyon TL.) | Zincirleme indeks | Ortalama stok | Zincirleme indeks |
|---------------|--------------------------|----------------------|------------------|----------------------|
| 1966 ilk 6 ay | 712,6 | 100,0 | 72,7 | 100,0 |
| ikinci 6 ay | 803,5 | 112,8 | 67,2 | 92,5 |
| 1967 ilk 6 ay | 884,0 | 110,6 | 88,9 | 132,3 |
| ikinci 6 ay | 828,2 | 93,6 | 93,0 | 104,6 |

1966'nın ilk yarısında yükselen satışlar, stokları eritmeye başlayınca 1967'nin imalât programları o kadar hızlandırılmaktadır ki, ilk yarıda stoklar hızla yükselmekte, fakat ikinci yarıda düşen satışlar, imalât hacminde yeni bir ayarlamayı gerektirmektedir. Bunun anlamı, satış hacmindeki % 10-12 oranındaki dalgalanmaların dahi, hemen imalât hızında değişimler yapılmasını gerekli kılmakta olmasındır. İmalât hızında değişiklikler yapılması, özellikle bu hızın azaltılması, işletmeler için çok güç ve pahalı işlemlerdendir. Bu güç ve pahalı işlemlere sık sık baş vurmak zorunda kalınmasının önemli bir sebebi, satış hacmindeki mevsimlik değişimleri, imalât hacminde değişimler yapmak zorunda kalmadan karşılayacak seviyelerde stoklar muhafaza edecek finansman imkânlarından mahrum bulunulmasıdır. Kredi hacmi hakkındaki aşağıdaki rakamlar, bu noktayı destekleyen diğer delilleri teşkil etmektedir:

Ekim 1967 itibarile Kredi Hacmi
(Milyon TL.)

| Kısa Vadeli Krediler : | Tutar | % Oran |
|-------------------------------|---------------|---------------|
| Ticari Krediler | 11.584 | |
| Uzun Vadeli Krediler : | | |
| Resmi Krediler | 2.685 | 15,8 |
| Devlet Tahvilleri | 6.198 | 35,2 |
| Toplam | 8.883 | 51,0 |
| Özel Kesim: | | |
| Ziraî Krediler | 4.964 | 29,0 |
| T. Sinaî Kalkınma Bankası | 747 | 4,4 |
| Sinaî Yat. ve Kredi Bankası | 268 | 1,6 |
| Mesken Kredileri | 1.750 | 10,2 |
| Küçük Sanayi Kredileri | 564 | 3,8 |
| Özel Kesim Toplamı | 8.293 | 49,0 |
| Uzun Vadeli Krediler | 17.176 | 100,0 |

Tablo açıkça göstermektedir ki; küçük-büyük bütün imalât sanayiine sağlanabilen uzun vadeli krediler, uzun vadelerle ikraz edilebilir fonların % 10'u kadardır. Sanayi işletmelerimizin mevsimlik satış düşmeleri karşısında ağırlaşan döner sermaye ihtiyaçlarının orta ve uzun vadeli kredilerle daha büyük ölçüde karşılanmasını sağlamadıkça, bu aylarda ortaya çıkan para darlığına uzun vadeli çözüm yolu bulunamayacaktır.

Sermaye Piyasası :

Son ayların önemli ekonomik olayları arasında şüphesiz sermaye piyasasındaki gelişmeler dikkati çekmektedir. SASA, Mensucat Santral, Güney Sanayi, Rabak gibi anonim şirketlerin TL. 45 milyona ulaşan tahvil ihraçları, % 12-13 nominal faiz hadleri ve başa baş fiatlarla çok hızlı bir şekilde satılmış bulunmaktadır. Mayıs içinde T. Sinaî Kalkınma Bankası tarafından satışa sunulan hisse senetleri de hızla satılmaktadır. Daha önce yaptığımız tahminlere uygun olarak, bu alanda çok hızlı gelişmeler olmaktadır. Yurdumuzun tek menkul kıymetler borsası olan İstanbul Borsası'ndaki muamele hacmi, 1962-66 yılları arasında hisse senetlerinde % 427, tahvillerde % 103 oranında artışlar kaydetmiş-

tir. Bu konuda T. Sinaî Kalkınma Bankası'nın faaliyetleri, çok etkili ve çok faydalı sonuçlar vermiştir 1966 yılında Borsa'nın gerçekleştirmiş olduğu TL. 29 milyon tutarındaki hisse senetleri satış hacminin TL. 25 milyonu veya % 92,5'i T. Sinaî Kalkınma Bankası tarafından satılan hisse senetleri sebebiyle ortaya çıkmıştır.

Ticaret Bankalarımızın bu gelişmeye yardımcı olarak faaliyetlere başlamamış olması şaşırtıcıdır. Sermaye piyasamızın gelişmesi, en çok, para piyasasının da gelişmesine yararlı olacaktır. Yeni hisse senedi ve tahvil ihraçları, ticaret bankalarımız için yeni iş sahaları demektir. Örnek olarak, küçük tasarruf sahiplerine, ücret karşılığında, yapacakları plâsmanları ayarlamakta yardım etmek, onlara bu konuda müşâverede bulunmak ve hattâ bu plâsmanlara aracılık yapmak, müşteriler adına, onların servetlerinin en yüksek kârlılığı sağlayacak tarzda menkul kıymetlere yatırılmasını sağlamak, Batı ülkelerinin hemen hepsinde müşteriye sunulan ve bankalara kâr sağlayan hizmetlerdendir. Diğer bir örnek; aldığımız bilgilere göre, İstanbul'da satılan hisse senetleri ve tahvillerin Anadolu'daki müşterilerine ulaştırılması, gerek bankalarımızın gerek PTT'nin yapılacak ulaştırma hizmeti için istedikleri yüksek ücretler yüzünden mümkün olamamaktadır. Yurdun her tarafına yayılmış şubeleri ile bu türlü bir hizmet, bankalarımız tarafından kolaylıkla sağlanabilmelidir. Ticaret Bankalarımızın bu alanda yapacağı hizmetler, onlara yeni müşteriler, yeni mevduat kazandıracığı gibi, istihbarat servisleri ile işletmelerimizi çok yakından taniyen ticaret bankalarımızın elemanlarının çok verimli ve faydalı bir alanda bu ehliyetlerinden daha etkili şekilde yararlanmalarını da sağlayabilecektir. Bütün bunların üstünde, yurdumuzda sermaye piyasasının gelişmesinde yardımcı olarak uzun vadede bankalarımıza malî bünyesi daha güçlü ve çok daha büyük hacimde iş sağlayan müşteriler kazandıracaktır. Sermaye piyasasındaki gelişmeleri, Ticaret Bankalarımızın bütün cepheleriyle desteklemesi gereklidir.

Bankacılarımız arasında, zaman zaman hissettiğimiz bir endişe vardır: sermaye piyasasının gelişmesi, küçük tasarrufların hisse senedi ve tahvillere yatırılması ve bu suretle bankalardan çekilmesi sonucunu yaratabilir. Bu endişeye lüzum yoktur. Çünkü hisse senetleri ve tahvillere yatırılan küçük tasarrufların, bu plâsmanla ekonomiden çıkmasına imkân yoktur, bu paralar, bankacılık sistemine geri dönecektir. Hisse senetleri ve tahvillere yatırılacak mevduatın, banka değiştirmesi de uzak bir ihtimâldir. Çünkü bu fonları elde eden şirketin mevduatını, hisse senetleri ve tahvillerinin satışını kolaylaştırmış olan bankada muhafaza etmesi, daha büyük bir ihtimâldir.

Hisse senetleri ve tahvillere yatırım imkânlarının artması, vâdeli mevduatın azalmasına sebep olabilir mi? Bu türlü muamelelerin en hızlı bir şekilde arttığı 1962 yılından beri incelenen rakamlar, bu ihtimâlin mevcut olmadığını göstermektedir. Hisse senetleri ve tahvil satışlarının 1962 seviyesinin 4 katına yükseldiği 1966 sonuna kadar, bankalardaki vâdeli mevduat devamlı bir şekilde artmış, hattâ bazı dönemlerde artış hızı, vadesiz mevduattaki artış hızından yüksek olmuştur.

Sermaye piyasasının gelişmesi, belki de bankalarımız için yeni mevduat kaynakları demek olacaktır. Bu suretle elindeki parasını bankada muhafaza etmeyen küçük tasarruf sahibi, hisse senetleri ve tahvillere yatırım fırsatını bulunca, hisse senetleri ve tahvillere ödeyeceği bedeller, anonim şirketler eline geçeceğinden, muhakkak bankalara mevduat şeklinde yatırılacaktır. Özetle, bütün mevduat ve kredi bankalarımızın bu gelişmeye yardımcı olmaları gerekir.

MUTFAKTA • BANYODA • SANAYİDE

EN MÜKEMMEL YAKIT

AYGAZ

AYGAZ BAYİNE MÜRACAATINIZ
VEYA
MERKEZİMİZDEKİ

471130

471131-471132

NUMARALARA BİR TELEFON ETMENİZ KAFİDİR

HİSMET



PİYASA DURUMU

Hazırlayan: Yıldırım KILKIŞ

I. PİYASA HABERLERİ:

A. İç Ticaret:

Yaz konjoktürü tesirinin şiddetle hissedildiği bu aylarda, iç ticaretimizde durgunluğun cari olduğu anlaşılmaktadır. İnşaat piyasası hariç, diğer piyasalarda muamele hacmi daralmıştır.

İzmir ve Adana pamuk piyasalarında durgunluk devam etmektedir. Anlaşmalı memleketlerle yenilenen Ticaret Protokollarının iki memleket hariç, hâlâ ilân edilmemesi, dahiî alımları da etkilemiştir. Bu durgunluğun giderilmesine yararlı olacağı ümidile 17 Mayıs 1968 tarihli Resmî Gazete ile 10.535 ton pamuk ve 600 ton civarında tiftik ihracı için ve «bilâhare yayınlanacak Protokollara ekli listelerdeki kontenjanlara mahsup edilmek» kaydile kısmî kontenjanlar ilân edilmiş bulunmaktadır. Dış satışlar için 100 bin ton civarında ihracat tescili yapıldığı ve 80 bin ton ihraç edildiğine göre, bu yeni kontenjanların pamuk piyasasında bir hareket yaratması beklenmektedir.

Fındık piyasası Giresun'da nisbî bir canlılık göstermiştir. Daha ziyade Fisko-birlik elindeki malların dış ve iç piyasalardaki satışı 4,5 milyon TL. dan fazla bir hareket ifade etmektedir. Yeni mahsûl fındık Ağustos ayında elde edileceğinden, bu piyasada durgunluk beklenmektedir.

Dokuma sanayiindeki nakit sıkıntısı ve vâdelerin 1,5 yıla kadar uzaması dolayısıyla, durgunluk tüccarı endişeye düşürmektedir. Bu durumun, ihraç imkânlarının önemle ele alınmasına yol açması ümit edilmektedir.

A. Dış Ticaret:

İthalât konusunda 21. Kota çalışmaları 3 Hazirandan itibaren Ticaret Bakanlığında başlayacaktır. 4 Temmuzda neşri beklenen bu kotanın 20. Kotadan önemli bir farkı olmayacaktır.

Anlaşmalı Memleketlerle yenilenen yıllık ithalât ve ihracat kontenjanlarına ait 1968-1969 ek ticaret protokollarının neşri epeyce gecikmiş ise de Doğu Almanya ve Rusya ek protokolları Mayıs sonuna kadar yayınlanmıştır.

Bu gecikmenin sebebinin, Anlaşmalı Memleketlerden ithalât kontenjanlarında ayrıca «sanayici» tahsislerine yer verilip verilmemesi olduğu söylenmektedir.

Nitekim 68/28 sayılı ve 11.5.1968 tarihinde neşrolunan Ticaret Bakanlığı Sirkülerinde bu hususta maddeler yer almış ve bu durumun eski haline döndürülmesi için ithalâtçı tacirler, Ticaret Bakanlığı nezdinde teşebbüse geçmişlerdir.

İhracat konusunda, 9 Aralık 1967 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan bir Kararnameye göre, 474 sayılı Gümrük Giriş Tarife Kanununa bağlı cetvelde tarife numaraları yazılı bütün maddelerin 6 ay sonra ihracat ruhsatnamesine bağlanacağı ilân edilmişti. Bu tarih 9 Haziran 1968 de tamamlanacağından, ihracatçı tacirlerin yeni duruma göre, ruhsatnamelerini tanzim etmeleri gerekmektedir. 9 Hazirandan itibaren, eğer adı geçen Kararname ertelenmezse, ihracat ruhsatnamelerinin alınması için müracaatların yığılması beklenir. İhracat formalitelerinin azaltılması yerine, ruhsata bağlı olmayan maddeler için de ruhsat alınması mecburiyeti piyasada olumsuz bir tesir yapmıştır.

Kennedy Ticaret Müzakereleri sonunda Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından yapılan gümrük vergisi indirimlerinin, bir defada yürürlüğe konmasına karar verilen ihraç maddelerimiz belli olmuştur. Bu maddelerin başlıcalarına ait esas gümrük tarifesi ile teklif edilen tarife nispetleri şöyledir:

| Mal cinsi | Teklif | |
|---------------------------|-------------|----------------|
| | Esas tarife | edilen indirim |
| Kuru üzüm | 2 | 6 |
| Biber öğütülmemiş | 20 | 17 |
| Kuru karanfil öğütülmemiş | 20 | 15 |
| Anason, kimyon tohumu | 10 | 0 |
| Meyveler, meyve kabuğu | 25 | 0 |
| Salçalar | 20 | 0 |
| Halılar, yün veya kıl | 32 | 24 |

C. Sanayi:

7 Mayıs 1968 tarihli Resmî Gazete ile ilân edildiği üzere, 1968 yılı Kalkınma Programının uygulanmasına dair Karar'da bir değişiklik yapılmış ve yatırım indiriminden yararlanmakla ilgili olarak müracaat ve uygulama şekilleri yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca sınıf gelişme ile ilgili sermaye piyasasının desteklenmesi gayesiyle 1968 yılı için 20 milyon liralık bir fon tahsisi yapılmıştır. Bu fon, Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından uygun görülen projelerin desteklenmesi, projeleri gerçekleştirecek şirketlerin kurulması ve hisse senetlerinin halka intikâli için kullanılacaktır. Bu fonun kullanılmasında faiz uygulanamayacaktır.

Ayrıca, bazı sanayi kolları ile ilgili maddelerin ithâlinde, uygulanacak gümrük indirim nispetleri de ilân edilmiştir. Buna göre, bazı maden (çinko, cıva ve bakır) tesisleri için indirim % 50; frigorifik depolama tesisleri için % 60; ulaştırma uçakları, ziraî mücadele teçhizatı ile mücehhez eğitim uçakları ve hava-yer hizmetleri ilgili teçhizatı için % 80, bazı enerji merkez ve istasyonları tesisleri için % 80 dir.

Gümrük resimlerindeki bu indirim nispetlerinin resmî sektör müesseselerini ilgilendirdiği anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, İstanbul Sanayi Odasının kayıtlarına göre, 1968 Nisan ayında 18 firmanın faaliyete geçtiği anlaşılmaktadır. 6,5 milyon TL. toplamındaki bu sanayi müesseselerinin 4'ü mensucat, 8'i metal, 3'ü kimya, 3'ü çeşitli sanayi kollarındadır. Bu teşekküllerin en önemlileri, kırılmaz düz ve bombeli oto camı imâl edecek olan «Sekürit Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.» ile terilen tül perde imâl eden «Ay-tül Perde Sanayii ve Ticaret A.Ş.» dir.

II. PİYASA HAREKETLERİ:

A. Dokuma Sanayii Mamûlleri:

1. Yünlü Dokuma:

Bütün dokuma sanayiinde olduğu gibi yünlü dokuma piyasasında da durgunluk vardır. Sümerbank'ın piyasaya çıkardığı % 100 yünlü kumaşların kalite ve fiyat bakımından cazip olması, diğer piyasalarda durgunluğu etkilemiş, buna mukabil Sümerbank satışları bu durgunluktan müteessir olmamıştır. Talep normal, arz boldur. Bu sebeple kredili satışların vâdeleri uzatılmakta, bu durum bir fasit daire şeklinde durgunluğu arttırmaktadır. Fiaatların, yukarıda açıklanan sebeplerin tesiri altında, gerilemesi beklenmektedir. Viskon karışımı çeşitlerin satışları canlıdır. Fakat vâdeli satışların etkisi bu çeşitler için de mevcuttur.

2. Pamuklu Dokuma:

Arzın yeterli olması, canlı bir manzara gösteren pamuklu dokuma piyasasında fiyatların gerilemesine sebep olmuştur. Bu durumda, bütün dokuma piyasasına hâkim olan uzun vâdeli satışların da tesiri olduğu kabul edilmelidir. Dokuma sanayii mensupları ödeme güçlükleriyle karşılaştığından, iflâs ve konkordato miktarının artmasından endişe edilmektedir.

Pamuklu dokuma fiyatlarının marjinal seviyeye çok yakın olması dolayısıyla, fiyatların istikrarlı kalması beklenmektedir.

B. İnşaat Malzemesi:

1. Yuvarlak Demir :

İnşaat mevsimi artık bütün hızı ile başlamış, bu durum geçen aya kadar arz seviyesi yeterli olan bazı malzeme kalemlerinde stok azalmaları ve fiyat yükselmeleri sebep olmuştur.

Kış ve ilkbaharın ilk aylarında durgun olan talep % 30 artmış, yuvarlak demir fiyatları 5-6 kuruş yükselmiştir. Yerli ve ithâl malı küçük tahsislerinin artan talebi karışlamaya yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Karabük Demir-Çelik Fabrikalarında önemli stok bulunduğu ifade olunmaktadır. Bu stokun, fiyat yükselmelerinin şiddetlenmesi karşısında piyasaya sürülmesi beklenir. Bu şekilde, Haziran ayında fiyat artışlarının çok hızlı olmayacağı tahmin olunmaktadır.

1968 Mayıs sonu itibarile yuvarlak demir fabrika satış fiyatları şöyledir:

6 mm. lik firkete 200 krş., 6 mm. lik kangal 195 krş., 8-10 mm. lik 188-190 krş., 12-16 mm. lik 185 krş., 18-22 mm. lik 185 krş.

2. Profil Demir:

Profil demir piyasasında, geçen devrelerden beri görülen canlılık devam etmekte ve bazı çeşitlerin temini zorlaşmaktadır. Bu çeşitler 12-26 mm. lik U demirleri ile 14-26 mm. lik I (putrel) demirleridir. Bu çeşitlerin fiyatları, 2,5 TL. ya kadar yükselmiştir. 8-14 mm. lik daha ince I demirlerinden Çekoslovakya'dan ithâl edildiğinden bu çeşitlerde şimdilik sıkıntı kalmamıştır.

Fiatlarda önemli bir değişiklik yoktur. Fakat yaz aylarında 10-15 kuruşluk bir artış, talebin gelişmesi dolayısıyla beklenmektedir.

1968 Mayıs sonu itibarıyla profil demirlerin fabrika fiyatları şöyledir: (Krş.)

| | Köşebent | T Demiri |
|---------|----------|----------|
| 22x20x3 | 270 | — |
| 25x25x3 | 215 | 250 |
| 30x30x3 | 215 | 250 |
| 35x35x4 | 215 | 250 |
| 40x40x4 | 215 | 250 |
| 50x50x5 | 215 | 250 |

Putrel, lama ve U demirlerinin diğer çeşitlerinde fiyatlar değişmemiştir.

3. Çimento:

Talep artışları karşısında, alınan bütün tedbirlere rağmen fiyat artışları önlenememiş ve Mayıs ayının büyük bir kısmını istikrarlı bir şekilde geçiren çimento piyasasında fiyatlar 15 TL. na yükselivermiştir.

Çimento Sanayii A.Ş. nin tanzim satışları devam etmektedir. Bu yoldan, inşaat sahiplerinin taleplerinin normal fiattan karşılanabilmesi için 1968 Aralık ayı sonuna kadar 220.000 ton tahsis edildiği ifade olunmaktadır. Ayrıca Bulgaristan'dan getirilecek 10.000 tonluk bir partinin de gerektiğinde Tanzim Bürosunun emrine verileceği anlaşılmaktadır.

İnşaat faaliyetlerinin gelişmesi karşısında, tanzim satışlarının iyi yürütülmesi, kontrol konusunun ciddiyetle ele alınması halinde fiyatların bir seviyede frenlenmesi mümkün ise de, arz talep kadesinin etkisi ve bayilerin tutumu dolayısıyla fiyat yükselmeleri beklenmektedir.

Beyaz çimento'ya gelince, Pınarhisar ve Tarsus fabrikaları kredili satışlarla arz imkânlarını kolay ve bol bir duruma soktukları için, fiyatlar istikrarlı seviyesini muhafaza etmektedir. Beyaz çimento piyasasının bu sebeple aynı şekilde devam edeceği anlaşılmaktadır. Fiyatlar geçen devredeki gibi 33-34 TL. dir.

4. Karo Fayans:

Satışlar normal olup, arzın yeterliliği, fiyatların dengeli bir şekilde devamını sağlamaktadır. Önümüzdeki devrede, bu durumu değiştirecek bir sebep görülmemektedir.

1968 Mayıs sonu itibarıyla fiyatlar şöyledir: Ekstra 96-97 krş., standard 93 krş., üçüncü 80-82 krş.

5. Kereste:

İnşaat mevsiminin tesirini en fazla gösterdiği alan, kereste piyasasıdır. Fiyatlar, tahmin edildiği gibi, özellikle iki çeşit kerestede artış göstermiştir. Kaba işlerde kullanılan kereste çeşitlerinin fiyatları 100-150 TL/m³, yüksek vasıflı çeşitlerinki ise 300 TL/m³ kadar artmıştır. Bu durumun diğer kereste çeşitlerine de tesir etmesi beklenmektedir.

1968 Mayıs sonu itibarile toptan kereste fiyatları şöyledir: TL/m³.

| | |
|------------------------------|-------------|
| Kök nar (kaba işler için) | 630 — 750 |
| Kök nar (doğramalık) | 700 — 800 |
| Çıralı çam (kaba işler için) | 600 — 700 |
| Çam (doğramalık) | 900 — 1000 |
| Çam (yüksek vasıflı) | 1300 — 1800 |

6. Pencere Camı:

Çayırova Cam Fabrikasının üretim programının istenilen seviyede olması, arz imkânlarını geliştirmiş ve her kalınlıkta cam talebinin karşılanması mümkün olmuştur. Cam stoklarının yeterli olması dolayısıyla fiyatlar istikrarlıdır ve yükselmesi beklenmemektedir.

Buzlu cam piyasasında stoklar hâlen yeterli olmakla beraber, bu cam çeşidi için yeni tahsis verilmeyeceği ifade olunmaktadır. Bu ifade doğru ise, bir müddet sonra fiyat artışı beklenmelidir. 1968 Mayıs sonu itibarile buzlu camın toptan satış fiyatı 24-25 TL. dir.

C. Gıda Maddeleri:

1. Bakliyat ve Pirinç:

Bakliyat piyasasında talep durgunluğu devam etmektedir. Yaz mevsiminin tesirile husule gelen bu durgunluğun içinde bulunduğumuz devrede de devamı normaldir ve fiyatların biraz gerilemesi beklenmelidir.

1968 Mayıs ortası itibarile fiyatlar şöyledir: Fasulya dermason 325-380 krş., batıl 280 krş., barbunya 250 krş., yeşil mercimek 240 krş., nohut 240 krş.

Pirinç piyasasında, stok azlığından dolayı, 5 kuruş kadar fiyat artışı olmuştur. Yaz mevsiminin talep üzerine biraz etkisi olduğundan önümüzdeki devrede fiyat artışı, cüz'i de olsa, beklenmelidir. 1968 Mayıs ortası itibarile bersani 310-330 kuruştan, karolin 325-330 kuruştan, moratelli 285-300 kuruştan muamele görmüştür.

2. Zeytinyağ ve Diğer Nebati Yağlar:

Margarin ve zeytinyağ piyasası istikrarlı seyrine devam etmektedir. Arz ve talebin dengeli bir durumda olması dolayısıyla fiyatların aynı şekilde kalması beklenmelidir. Zeytinyağ fiyatlarının Temmuz ayından evvel yükselmesi için sebep yoktur. Ancak yazın ortasından sonra talebin artması stokların azalacağı devreye rastlayacağından, fiyat artması olabilir.

1968 Mayıs sonu itibarile fiyatlar şöyledir: Yemekli margarinler 585-610 krş., kahvaltılık margarinler 710-725 krş., ayçiçeği yağı 560-570 krş., pamuk yağı 570-585 krş.

Zeytinyağı ekstra 830-875 krş., I. kupe 690-720 krş.

3. Beyaz Peynir:

Arz miktarında azalma olması, fiyatların, tahminlerin aksine, yükselmesine sebebiyet vermiştir. Nisan ve Mayıs aylarında beklenen yağışların olmayışı, süt randımanına tesir etmiştir. Bununla beraber Mayıs sonlarında durum değişmiş, üre-

tim artmış, tüketim merkezlerine mal sevkiyatı hızlanmıştır. Ancak talebin artması karşısında fiatların tesir altında kalması mümkündür.

1968 Mayıs ayı ortalarında beyaz peynirin toptan satış fiatları şöyle olmuştur:

| | |
|---------------------------|---------------|
| Yağlı peynir (tenekesi) : | 130 — 140 TL. |
| Yarım yağlı (») : | 100 — 110 TL. |
| Yağsız (») : | 60 — 65 TL. |

D. Altın Fiatları:

1968 Nisan sonu ve Mayıs ayı itibarile altın fiatlarının seyri şöyledir: (TL.)

| | Cumhuriyet | Reşat | İngiliz |
|-----------|------------|-------|---------|
| 29.4.1968 | 112.— | 183.— | 130.— |
| 6.5.1968 | 114.— | 181.— | 131.— |
| 13.5.1968 | 114.50 | 180.— | 132.— |
| 20.5.1968 | 117.50 | 180.— | 133.— |
| 23.5.1968 | 118.— | 182.— | 133.— |

E. Toptan Eşya Fiatları İndeksi:

1968 = 100 itibarile İstanbul toptan eşya fiatları indeksi, 1968 Nisan ayında 160,7 olmuştur. 1968 Mart ayı indeksi 159,5 1967 Nisan ayı indeksi de 159,5 idi.

F. Dış Ticaret:

1. İhracat:

Resmî istatistiklere göre, 1968 Şubat ayı ihracatımız 61.469.443.— dolardır. 1967 Şubat ayında bu rakam 42.463.434.— dolar idi. 1967 yılının Şubat ayına nazaran ihracatımızın 1968 Şubat ayında artışı %14,5 veya 19.006.009.— dolardır.

1967 Şubat ayına nazaran 1968 Şubat ayında ihracatımızdaki artış, hemen bütün kalemlerde olmuş; buna mukabil azalma bilister bakır, kuru çekirdeksiz üzüm Karadeniz Bölgesi yaprak tütün ve fındık kalemlerinde görülmüştür.

Memleketler itibarile yapılacak mukayeseye göre, 1967 Şubat ayına nazaran 1968 Şubat ayında ihracatımız genellikle hemen bütün memleketlere artmış, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İsveç, İtalya, Mısır ve Norveç'e azalmıştır.

2. İthalât:

1968 Şubat ayında ithalâtımız 76.429.438.— dolar olmuştur. 1967 Şubat ayında ithalâtımız 55.856.549.— dolar idi. 1967 Şubat ayma nazaran 1968 Şubat ayında ithalâtımız % 13,6 veya 10.572.889.— dolar fazla olmuştur.

1967 Şubat ayına nazaran 1968 Şubat ayındaki ithalâtımızdaki artış, makineler, taşıtlar akaryakıtlar, elektrik makineleri, dokumaya elverişli maddeler, kâğıt ve mukavva ve alüminyum kalemlerinde olmuş; gübreler ve organik kalemlerinde ise azalma görülmüştür.

Memleketler itibarile ithalâtımız, 1968 Şubat ayında, 1967 Şubat ayına nazaran Batı Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, Irak, İsviçre, İtalya, Lübnan, Polonya, Romanya, Rusya ve Suudi Arabistan'dan artmış; A.B.D., Finlandiya, İsveç, Japonya ve Portekiz'den azalmıştır.



DÜNYADA EN ÇOK SATILAN ÇAMAŞIR MAKİNASI

Mataş Ticaret A.Ş. Halaskârgazi Cad. 133 Pangaltı - İst. Tel: 47 44 30

(Reklâm Moran : 1097)

banka

meslek
ve fikir
dergisi

IV.
Cildi Ciltli
Olarak

Fiatı : 40.— T.L.

Dergi Adresinden Temin Edilebilir.

P. K. : 769 — Karaköy - İSTANBUL



**DENİZCİLİK
BANKASI
T. A. O.**

Sermayesi : 500 milyon T. L.

hertürlü
BANKACILIK
hizmetleri
ayrıca
İŞLETMELERİ

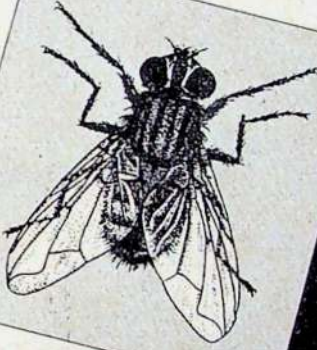
İstanbul Liman İşletmesi - Denizyolları İşletmesi - Şehir Hatları İşletmesi
Haliç Tersanesi - Camlalıtı Tersanesi - Hasköy Tersanesi - İstinye Tersanesi
Kıyı Emniyeti İşletmesi - Gemi Kurtarma İşletmesi - İzmir İşletmesi
Alaybey Tersanesi - Vangölü İşletmesi - Trabzon İşletmesi - Giresun İşletmesi

TURİSTİK TESİSLERİ

Yalova Kaplıcaları - Liman Lokantası
Liman Cafeteria

hektacide

household insects
ev haşereleri ilâci



Bütün
ev haşereleri
çeşitlerine
karşı
emsalsiz
ilâç

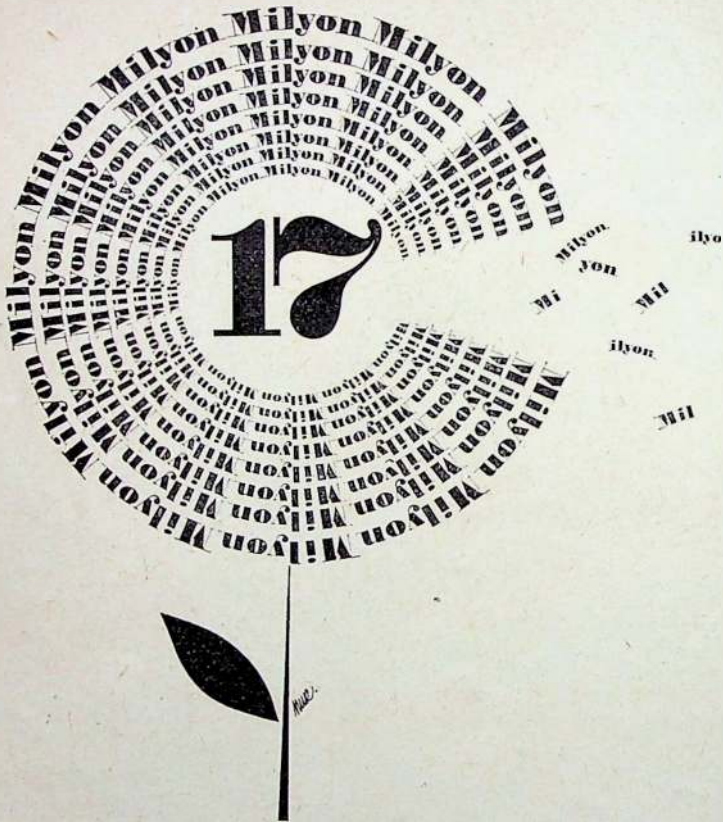
hektacide

HEKTAŞ TİCARET T.A.Ş.

NOT : Piyasada kutu şekliyle
resimlemeleriyle benzerleri
bulunmaktadır. HEKTAŞ
adına dikkat edilmesi

Büro : Kemeraltı Cad. No. 65 Tophane-İSTANBUL
Telefon : 44 21 90 - 44 73 61 - 44 56 72
Fabrikalar : Cevizli (Maltepe) - İSTANBUL

1968 YILINDA



MİLYONLARDAN BİR DEMET

T.C. ZİRAAT BANKASI